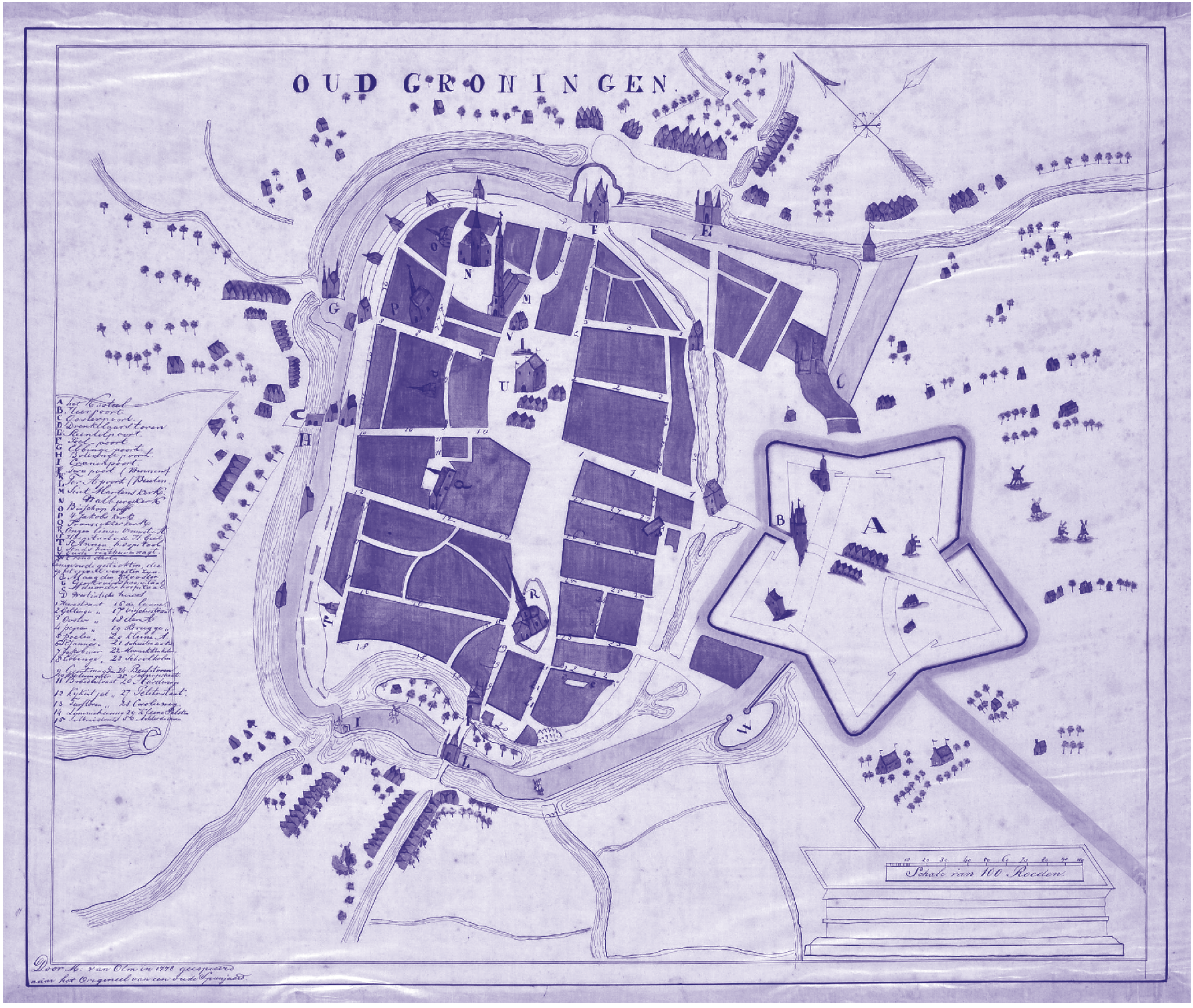
Herinrichting Grote Markt

Programma van Eisen

Historische plattegrond van de stad Groningen, ca. 1570

Inleiding 21

1 Het centrale plein 27

2 Een ontmoetingsplein met meer verblijf 39

3 Een levendig plein 51

4 Een voetgangersplein met ruimte voor fietsers 73

5 Een duurzaam en klimaat-adaptief plein 87

6 Structuurschets PvE 96

7 Functioneel en Technisch PvE 114

Proeftuindagen augustus 2020

Binnensteden veranderen voortdurend. Ook die van Groningen. Dat was in 2016 reden om de binnenstadsvisie Bestemming Binnenstad op te stellen. Meer ruimte voor voetgangers, een aangenamere verblijfskwaliteit en meer groen. Inmiddels zijn we een eind op weg. Aan de westkant van de binnenstad zijn de resultaten al goed zichtbaar. De voetganger heeft daar het primaat, in een aantrekkelijker omgeving om te verblijven en met meer openbare ruimte tot zijn beschikking. Aan de oostkant zetten we nu stappen. De komst van de Kattenbrug zal het mogelijk maken de bussen anders door de binnenstad te laten rijden. Daarmee maken we letterlijk de weg vrij om ook de Grote Markt aan te pakken. Het is de kroon op onze binnenstadsaanpak *ruimte voor jou*. Als de bussen daar vanaf eind 2021 niet langer langs rijden, kan het asfalt eruit. Dat is hét moment om ons stadshart weer te laten kloppen. Want de Grote Markt is nu geen bestemming, het is vooral een plek waar je langs komt om van A naar B te gaan. Met de herinrichting van het plein geven we ons centrale plein weer de allure en uitstraling die het verdient en die het in zijn lange geschiedenis ook had. De Grote Markt waar de Martinitoren over waakt en waar het Stadhuis trots zijn plek heeft op het plein. Dat tot april 1945 een van de mooiste pleinen van Nederland was. Een plek die past bij het heden en tegelijkertijd oog heeft voor het rijke verleden en de opgaves voor de toekomst. Een plek waar het fijn is om te zijn, voor voetgangers en fietsers, met groen, water en zorg voor duurzaamheid. Een ‘place to be’ kortom. Dit document geeft daartoe een belangrijke aanzet. Het Programma van Eisen — al datgene waaraan het ontwerp van de nieuwe Grote Markt moet voldoen — is echter geen startpunt. Het denken over de Grote Markt is al lange tijd gaande, evenals de gesprekken met Stadjers, belanghebbenden en deskundigen daarover. Nu is wel het moment gekomen om duidelijke keuzes te maken. Keuzes die de basis vormen voor een functioneel vormgegeven plein met aantrekkelijke verblijfsmogelijkheden voor een plein waar de voetganger voorop staat, maar waar ook de oh zo Groningse fietser zijn plek heeft. De meest Groningse plek waar mensen straks weer graag naar toe blijven komen.

Roeland van der Schaaf

wethouder Stadsontwikkeling en
namens de Stuurgroep Binnenstad

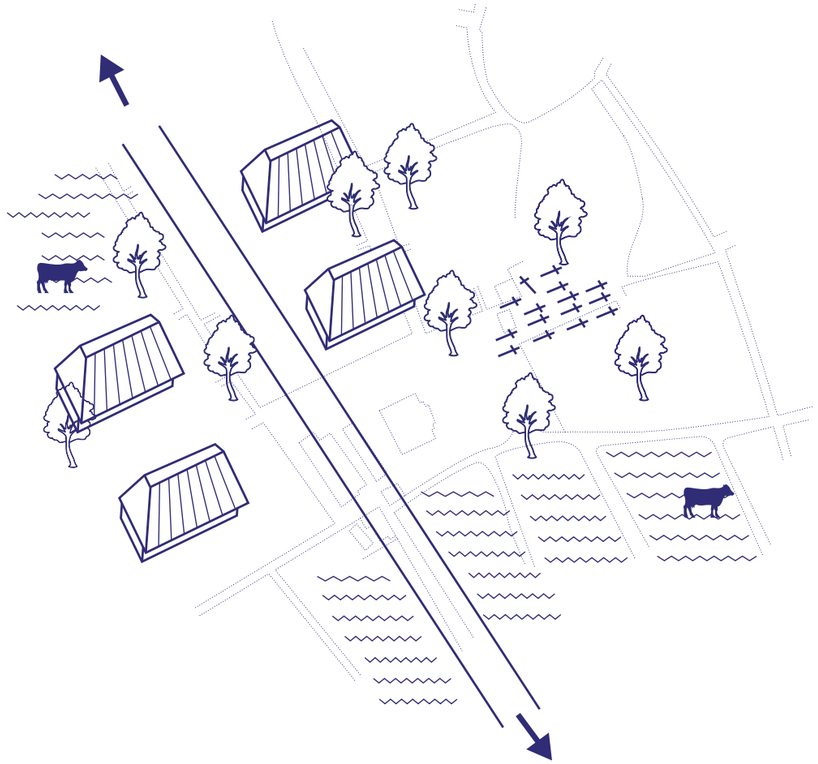

Zuidzijde Grote Markt, vroeg 19e eeuwse gravure

Historische tijdlijn Grote Markt

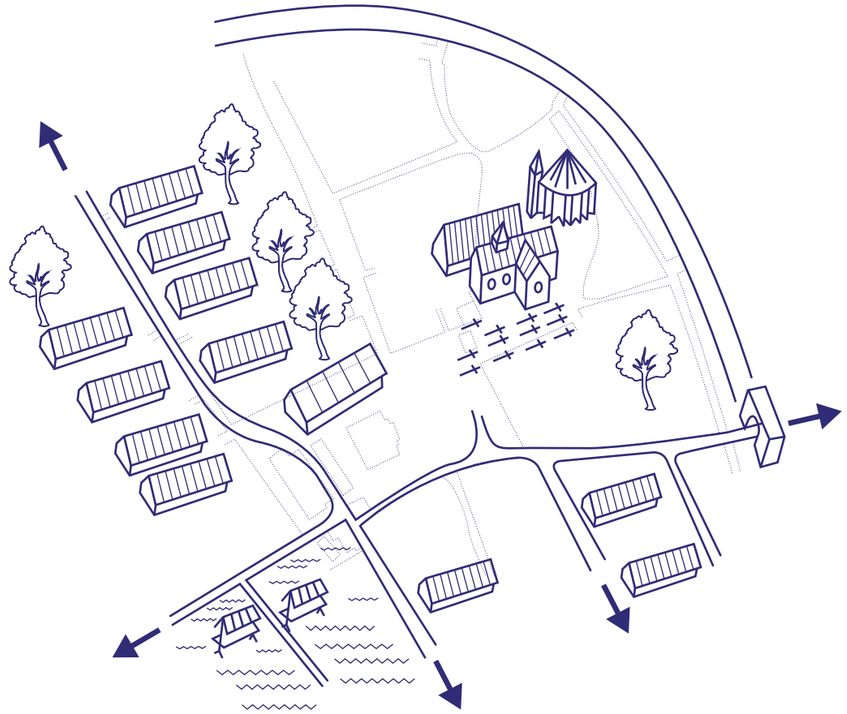
De Grote Markt kent een geschiedenis van meer dan 1.000 jaar. Vooral in de laatste 100 jaar zien we de meeste veranderingen, na een lange stabiele periode waarin het plein niet veel veranderde. Met de komst van rioleringen en daarna de rijdende auto veranderde plots het straatbeeld, de tweede wereldoorlog liet intense sporen na en veranderde de aanblik van het plein voor altijd. Het verkeer nam — in de tijd gezien — relatief kort het plein in haar greep. Sinds de 70-er jaren wordt de rol van gemotoriseerd verkeer steeds verder teruggebracht. De cirkel van de tijdlijn is rond: met het verdwijnen van de bus wordt de Grote Markt opnieuw het domein van voetgangers.

Eerste ontwikkelingsfase Groningen: nederzetting ten noordwesten van huidige Grote Markt.

interpretatie

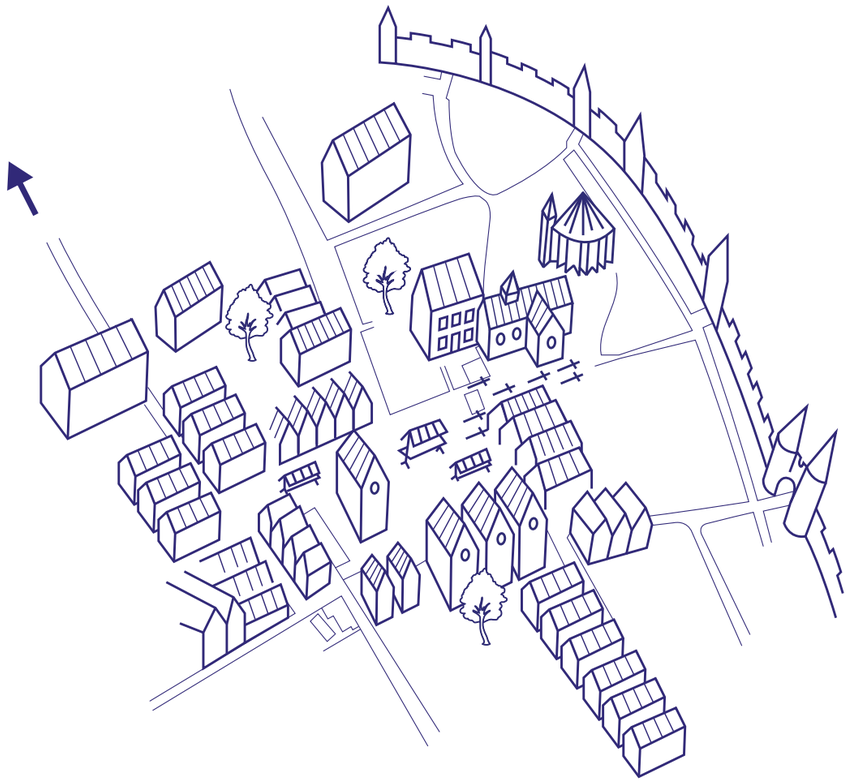
ca. 700

Tweede ontwikkelingsfase Groningen: centralisatie rond de kruising van twee hoofdroutes.

interpretatie

ca. 1100

Eerste stedelijke ontwikkeling Groningen rondom Middeleeuws marktplein.

interpretatie

ca. 1300

Versteend stedelijk plein met marktfunctie en Raad- en Wijnhuis, zoals getekend op de Kaart van Haubois.

ca. 1643

Homogene bebouwing rondom de Grote Markt met het vernieuwde Stadhuis.

ca. 1830

Grote Markt in vooroorlogse, nagenoeg gave staat met kenmerkend padenpatroon.

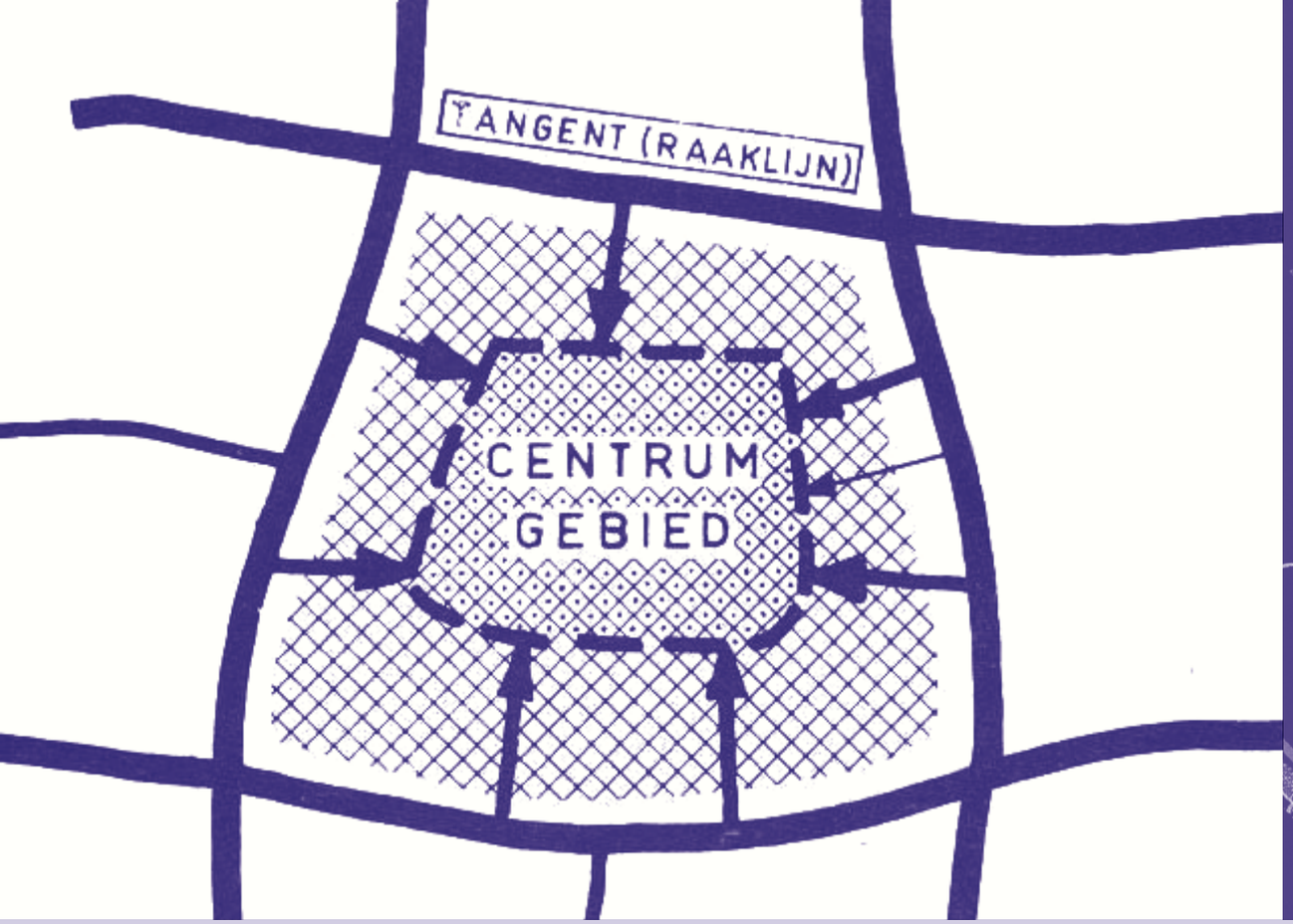
ca. 1930

Naoorlogse wederopbouw is gestart, de oostelijke rooilijn is terug gelegd, het plein voor het eerst ingericht voor gemotoriseerd verkeer (naar plan Bouma, 1920-1930).

ca. 1954

De wederopbouw is afgerond. De Grote Markt als verkeersplein eind jaren zestig met het Nieuwe Stadhuis.

ca. 1968

Revolutionair verkeerscirculatieplan met als doel een autoluwe binnenstad.

ca. 1977

Spraakmakend: plan Binnenstad Beter en Ruimte voor Ruimte (tekening Mecanoo).

ca. 1989

Sloop Nieuwe Stadhuis en prijsvraagontwerp
Waagcomplex gerealiseerd.

ca. 1996

Vernieuwing Oostwand in historische rooilijn;
het plein in oorspronkelijke contour hersteld.

ca. 2019

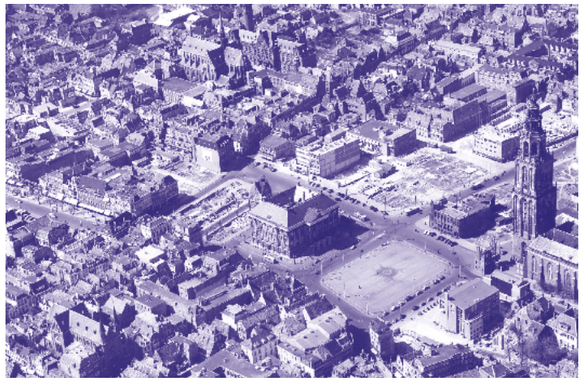
Het plein in huidige staat in afwachting van herinrichting.

Anno nu

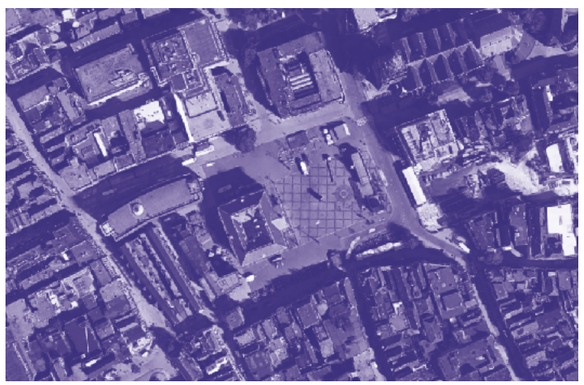
Inleiding

De betekenis en het functioneren van de openbare ruimte in onze binnenstad is doorlopend aan verandering onderhevig, terwijl de versteende vorm sinds de Middeleeuwen nauwelijks is gewijzigd.

Ontstaan vanuit een agrarische nederzetting op de uitloper van de Hondsrug ontstond wat nu onze Grote Markt is als een gemeenschappelijke open ruimte. Later in de Middeleeuwen ontwikkelde deze ruimte zich tot een marktplein binnen een internationaal Hanzenetwerk, de wanden groeiden uit tot heuse pleinwanden met stedelijke statuur. Zowel de kerk als het stadhuis markeerden deze plek als het hart van het stedelijk leven.

Oorlogsschade, in afwachting van de Wederopbouwplannen.

Versnipperde inrichting en rommeligheid past niet bij de statuur als centrale plein.

Na WOII moest het plein deels heropgebouwd worden, de noordwand kreeg een nieuwe betekenis als de etalage van de middenstand, de moderne stad kreeg vorm. Naast wederopbouw in modernistische architectuur ontstond de tendens om de Grote Markt meer en meer als verkeersplein in te richten en te gebruiken. Halverwege de vorige eeuw functioneerde het plein dan ook vooral als verkeersrotonde. Later verdwenen de auto's, maar tot op heden heeft het plein nog steeds een belangrijke functie voor bussen en fietsen.

In de 90-er jaren werd in plaats van het Nieuwe Stadhuis het Waagstraat-complex toegevoegd. Inmiddels nadert ook de vernieuwde Oostwand haar voltooiing met daarachter de Nieuwe Markt en het Forum Groningen.

Deze historische lijn van meer dan 1000 jaar zet zich voort tot in hedendaags Groningen. Nog steeds is de Grote Markt een belangrijke stadsruimte, al lijkt de betekenis niet langer direct gekoppeld aan het functioneren zoals in vroeger tijden.

Recent is de oostwand opnieuw opgebouwd in de oorspronkelijke rooilijn. Binnen afzienbare tijd verdwijnen

ook de bussen van het plein. De cirkel lijkt rond en momenteel staan we voor de opgave om de Grote Markt opnieuw in te richten.

Maar er is geen eenduidig beeld wat betreft de identiteit van het plein. Wel vanuit de historie misschien, maar wat is de hedendaagse betekenis van deze centrale stadsruimte? De markt verdwijnt na eeuwen van het plein, de naoorlogse rol als verkeersruimte is uitgespeeld. De winkelfunctie, met het voormalige warenhuis V&D als exponent is nauwelijks nog aanwezig en draagt ook niet langer bij aan de betekenis van het plein.

Black Life Matters protest.

Welke rol zien we weggelegd voor de openbare ruimte in het komende decennium, of beter komende eeuw? Het publiek domein is nog steeds een plek van samenkomst, voor geplande evenementen of zoals we recentelijk zagen bij demonstraties in de stad, zoals het Boerenprotest of 'Black lives matter'.

De verkleuring in betekenis van de openbare ruimte gaat samen met maatschappelijke en technologische ontwikkelingen, maar ook bijvoorbeeld in onze tijd met klimaatverandering, meer vrije tijd en meer 'soft mobility'.

Wat de invloeden zijn van verdergaande digitalisering of de gevolgen van een pandemie voor de openbare ruimte is moeilijk te voorspellen. Zeker is dat veel winkels zonder een web-functie het moeilijk gaan krijgen. Gaan we weer meer wonen in de binnenstad? Wat betekent zero-emission voor het straatbeeld?

De belevingseconomie zet vooralsnog de toon in onze tijd. De binnenstad concurreert niet zozeer met die van Assen of Leeuwarden, maar eerder met bijvoorbeeld grote pretparken. Het gaat om een dagje uit. Naast velerlei functionele aspecten moet de hedendaagse openbare ruimte iets extra's te bieden hebben, een toegevoegde waarde zijn in zichzelf.

We willen echter voorkomen dat de Grote Markt verwordt tot een decor. Het moet een plein zijn - en ook in de toekomst blijven - dat in essentie onderdeel uitmaakt van het stedelijk leven. De Grote Markt moet aangenaam zijn om er te verblijven, waar mensen elkaar willen ontmoeten. Het plein moet een wisselende beleving bieden, in tijd en over de seizoenen, voor iedereen van 8 tot 88.
De verblijfsfunctie is lang een ondergeschoven kindje geweest, de Grote Markt was en is vooral een doorgangsruimte. De centrale vraag is: hoe kunnen we vanuit de historische lange lijn voortbouwen, het plein op wisselend gebruik inrichten en een hedendaagse betekenislaag toevoegen?

Voorliggend Programma van Eisen heeft als doel om vooraf kaders en randvoorwaarden vast te leggen waarmee in de volgende fase een inrichtingsplan kan worden opgesteld.

Het Programma van Eisen legt de kaders vast vanuit cultuurhistorie, stedenbouw, verkeer en nieuwe beleidsthema's.

Om deze kaders te kunnen bepalen is als eerste stap nagedacht over de betekenis van de Grote Markt. Wat is de Grote Markt, wat zou het plein kunnen zijn, wat ontbreekt er of kan beter? Dit heeft geresulteerd in de formulering van vijf hoofdambities die hierna worden toegelicht. De ruimtelijke en functionele kaders zijn altijd gerelateerd aan en afgeleid van deze hoofdambities.

Als grondslag voor het PvE hebben we vijf ambities geformuleerd:

De Grote Markt als:

1. het centrale plein
2. een ontmoetingsplein
3. een levendig plein
4. een voetgangersplein
5. een duurzaam en klimaat-robuust plein

Het centrale plein

De Grote Markt is als centrale plek binnen de concentrisch opgebouwde stad letterlijk het hart van Groningen. Maar is het ook figuurlijk het hart van de stad, en is het een klóppend hart?

De Grote Markt willen we opnieuw onderscheidend laten zijn als centrale plein van Groningen. Zodanig dat het ook eigenzinnig is ten opzichte van de andere stadsruimtes, zoals de Vismarkt, de Ossenmarkt of het Martinikerkhof. De inrichting en programmering moet recht doen aan de historie en het karakter van de plek en haar hedendaagse en toekomstige positie in de stad.

1.1 Betekenis

We zijn op zoek naar de identiteit van het plein -de ziel van de Grote Markt- om hierop door te kunnen bouwen. Voor een groot deel is die identiteit collectief, de plek waar samenkomsten worden georganiseerd, de plek waar belangrijke gebouwen staan, de plek met herinnering aan grote collectieve gebeurtenissen. Maar de betekenis die we toekennen aan het plein is ook persoonlijk en subjectief, en daarmee veel moeilijker te vatten.

De identiteit van het plein komt grotendeels voort uit de ontstaanswijze, het gebruik en de veranderingen die het plein in de loop van de tijd heeft doorgemaakt. Dat is een lange tijdslijn van meer dan 1000 jaar. Anders gezegd: een tijd waarin meer dan vijftig (!) generaties 'Stadjers' de Grote Markt hebben gebruikt en beleefd. Dit roept respect op, we staan voor een herinrichting die recht moet doen aan het verleden, maar ook voldoende basis biedt in robuustheid en aanpassingsvermogen, zodat het plein weer een lange tijd en wie weet wederom 1000 jaar vooruit kan. Het vraagt een zekere tijdloosheid en een hoge kwaliteit in de stoffering van het plein en de verschijningsvorm van de gevelwanden om het plein.

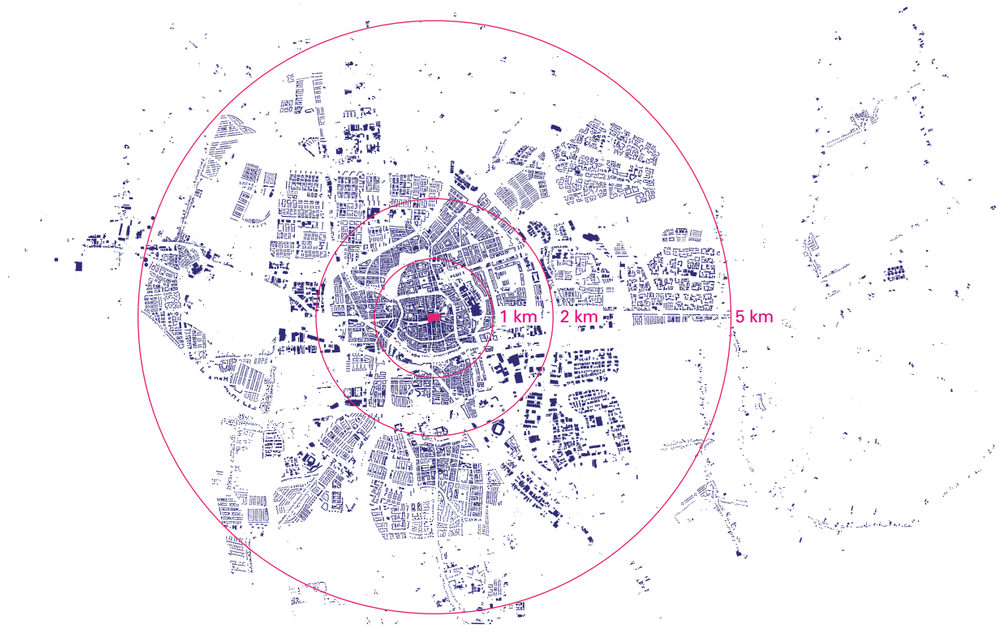
'De Paardenkeuring' op de Grote Markt op 28 augustus, het bekende schilderij van Otto Eerelman uit 1920. (Stadhuis, gemeente Groningen)

Daarnaast vervult het plein ook een ceremoniële functie. Vroeger werd in de

noordoost-hoek van het plein recht gesproken en werden zelfs op het plein executies uitgevoerd. Later vonden er ook inhuldigingen, intochten en ontvangsten plaats en was er bijvoorbeeld de jaarlijkse paardenmarkt. In onze tijd lijkt de ceremoniële betekenis van het plein wat vervaagd. Er vinden trouwerijen plaats in en om het Stadhuis, bij het plein hoort de kermis, maar een publieke ceremonie die het plein een collectieve betekenis geeft ontbreekt in onze tijd grotendeels.

De Grote Markt als middelpunt van de compacte stad.

1.2 Functioneel en ruimtelijk centrum

De Grote Markt vormt het letterlijke hart van de stad, het plein is doorgaans binnen een kwartier met de fiets te bereiken. Het plein is ooit ontstaan op een kruising van routes op de centrale oost-west as van de stad en de Herestraat/Boteringestraat en de Oosterstraat. Meerdere noord-zuidroutes leiden nog altijd van en naar de Grote Markt.

Ook functioneel vormt de Grote Markt van oudsher het hart van de stad, met belangrijke gebouwen en functies, het Stadhuis, de Martinikerk, de Waag, het Goudkantoor en de Hoofdwacht (ooit de rechtbank). Langs de Grote Markt stonden ook veel voorname panden van even zo voorname burgers. Na de oorlog werden -de overigens altijd al aanwezige- commerciële functies met een zekere uitstraling toegevoegd: een bankgebouw, een warenhuis, grote winkels. Binnenkort openen op hun beurt een nieuw hotel en een overdekte voedselmarkt.

In dat decor vervulde de Grote Markt in de jaren zestig zelfs een rol als heus verkeersplein voor het autoverkeer dat hier samenkwam. Dit alles had tot gevolg dat het plein sindsdien vooral een doorgangsruimte is en veel minder een verblijfsruimte.

Binnen de reeks van stadsruimtes op de oost-west as van de binnenstad vervult de Grote Markt ook een centrale rol. Het plein is de schakel tussen de Vismarkt, het Martinikerkhof en sinds kort ook de Nieuwe Markt. In deze reeks hoort blijvend verschil in karakter afleesbaar zijn.

1.3 Contouren van het plein

Ruimtelijke kwaliteit gaat over ruimte, vertaald naar een plein gaat het dan vooral over de vloer en de wanden. Een samenhangende en ongedeelde vloer laat de wanden spreken. Momenteel is de inrichting zodanig versnipperd dat de volledige Grote Markt nauwelijks als één pleinruimte te ervaren is. Wat betreft het stadsweefsel gaat het daarbij over de definitie van wat tot de Grote Markt behoort.

Wat zijn de contouren van het plein?

Rond de overgang Martinikerkhof-Grote Markt en in de omgeving van het Waagstraat-complex is het onduidelijk waar het plein begint of eindigt. Rond de Martinitoren zoeken we naar een overlap, waar plein en Martinikerkhof elkaar ontmoeten. Let wel, het vroegere Martinikerkhof strekte zich eeuwenlang deels uit over wat nu de (noordoostelijke) Grote Markt is. Met bestrating en mogelijk ook groen willen we de overlap tussen beide stadsruimtes een eigen gezicht geven.
Ook aandacht vraagt de noordzijde van het Waagstraat-complex. Welswaar hoort dit deel historisch gezien nadrukkelijk bij het plein (denk maar aan het schilderij De Paardenkeuring van Eerelman), de inrichting is momenteel losgezongen en nu oogt de ruimte meer als een straat dan als onderdeel van het plein.

Doel is het gehele plein zo in te richten dat de ruimte met één doorlopende vloer van gevel tot gevel helder gedefinieerd wordt, inclusief het gebied voor de Noordwand en het Waagplein. Het Stadhuis komt daarbij weer als een los gebouw óp (en niet áán) het plein te staan.

Wat betreft de wanden gaat het over de maat en schaal, de hoogte en ritmiek van de gevels, die de mate van beslotenheid van het plein bepalen. Voor de ervaring van een pleinruimte zijn met name de hoeken belangrijk, naast de dimensies van de openingen die de toegang naar het plein vormen. Deze plein-entrees en zichtlijnen over het plein, gecomponeerd door de bebouwing op en aan het plein, vormen de ruimtelijke ervaring. Qua architectuur heeft de Grote Markt een veelzijdig pallet aan bouwstijlen. Dat maakt de ervaring dynamisch en kenmerkend voor de Grote Markt. Het Stadhuis en de Martinitoren zijn daarbij de beeldbepalende hoofdrolspelers.

We onderzoeken hoe de beleving in de benadering van de Grote Markt vanuit de aangrenzende stadsruimtes versterkt kan worden. Daarbij gaat het dan vooral om de ruimtelijke enscenering door middel van bebouwing. Eén van de onderzoeken betreft de mogelijkheid van het verkleinen van de opening bij de Kreupelstraat. Zodanig dat de ervaring van de pleinruimte verbeterd wordt en tegelijkertijd de

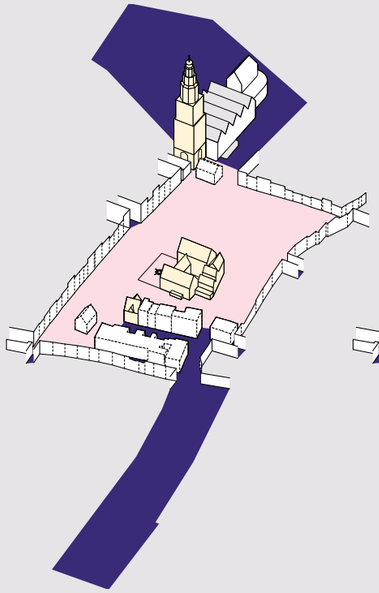

De Grote Markt als marktplein rond 1900.

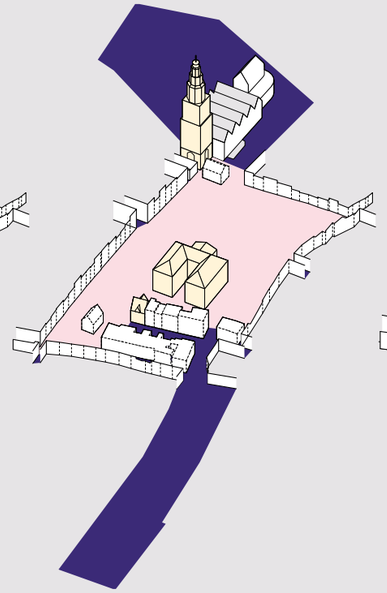
Door toegevoegde bebouwing en een versnipperde inrichting is onduidelijk waar het plein begint of eindigt.

Programma van Eisen

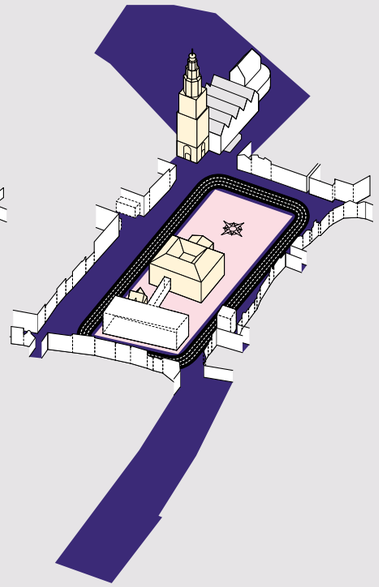
Oorspronkelijke pleincontour verliest aan helderheid

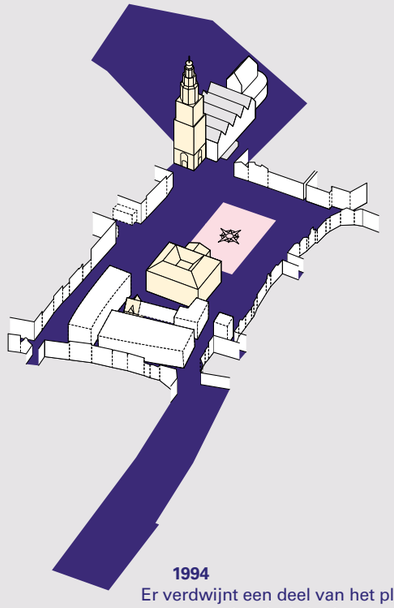
1630
Het stadhuis staat op een duidelijk door bebouwing gedefinieerd plein. De voorgevel bevindt zich aan de noordzijde, waardoor de nadruk op dit deel van het plein ligt.

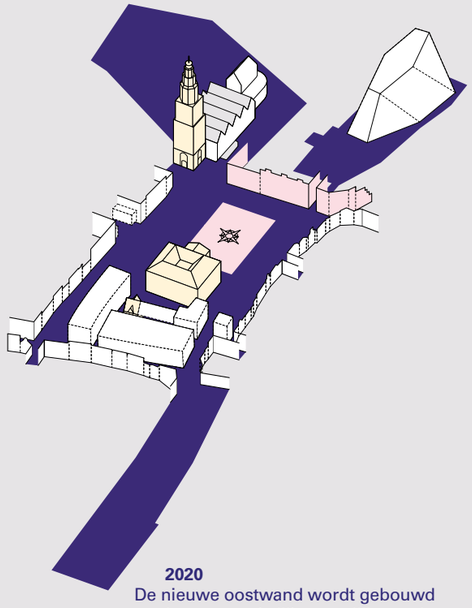
1810
Het nieuwe stadhuis heeft de voorgevel aan de oostzijde waardoor de beleving van het plein verandert.

1955
De oostgevel van het plein wordt naar achteren geplaatst. Het stadhuis met de naoorlogse uitbreiding aan de achterzijde staat op het middeneiland van een verkeers'rotonde' en heeft weinig verbinding meer met de pleingevels.

1994
Er verdwijnt een deel van het plein omdat het Waagstraatcomplex deels in de oorspronkelijke pleinruimte wordt gebouwd. De nadruk verschuift nog sterker naar de oostzijde en het stadhuis komt aan het plein te staan.

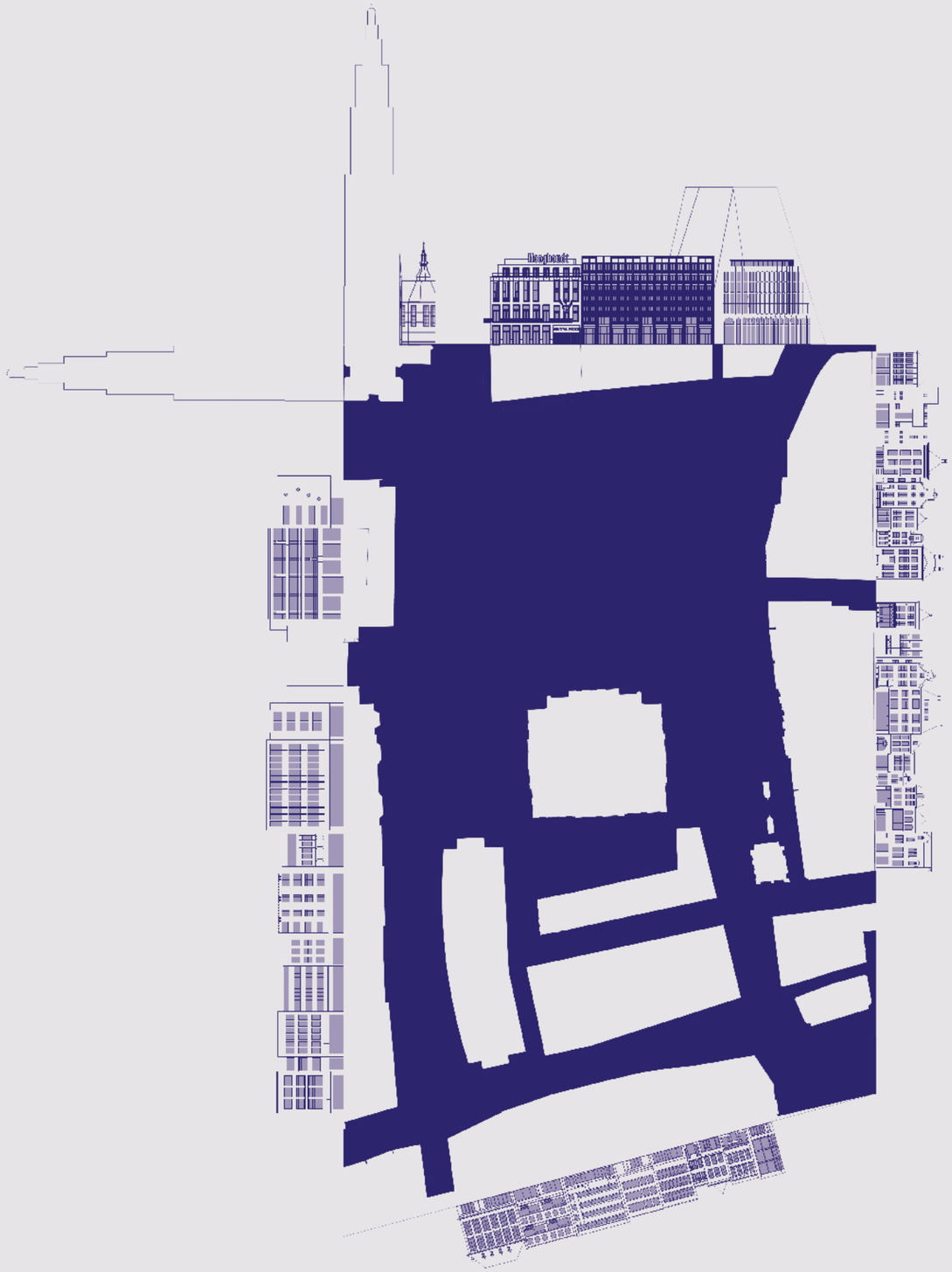

2020
De nieuwe oostwand wordt gebouwd op de oorspronkelijke gevellijn van het plein met een nieuwe doorgang naar het Forum.

1 Het centrale plein

Pleinwanden

De pleinwanden hebben duidelijk te onderscheiden bouwstijlen.
De zuidzijde is nog grotendeels vooroorlogs. De noordzijde bestaat uit wederopbouwarchitectuur en de oostzijde is hedendaags.

overgang tussen Martinikerkhof en plein beter geënsceneerd wordt als een opeenvolging van ruimtes. Dat kan zowel met bebouwing aan de noordzijde, als met groen aan weerszijden van de Martinitoren.

De tweede onderzoekslocatie betreft de overgang van Tussen beide Markten naar de Grote Markt, de derde de toegang naar de Grote Markt vanaf de Guldenstraat/Boteringestraat/Zwanestraat en de verbinding vanuit de Waagstraat.

Met het bepalen van de plangrens door de pleincontour opnieuw te definiëren en pleintoegangen te verbeteren wordt duidelijk waar ontwerpopgaven liggen om de aangrenzende omgeving goed te laten aansluiten op de vernieuwde Grote Markt.

Onderdoorgang noordelijk deel Waagcomplex. De passage door het Waagstratcomplex is rommelig en onduidelijk. De Herestraat heeft hier een onbeduidend einde.

De overgang van Tussen beide Markten en de Grote Markt is niet helder; er mist een front naar het plein ter plekke van Bakker Bart.

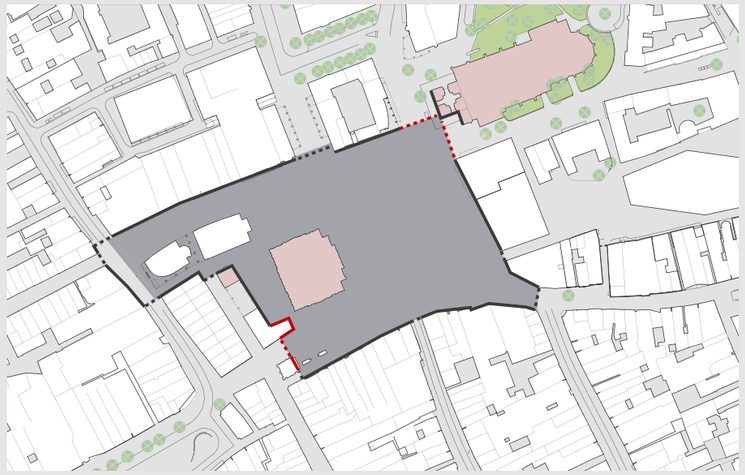

De opening van de Kreupelstraat is te wijd, er mist een goede afronding van de Noordwand en een herkenbare overgang naar het groene Martinikerkhof.

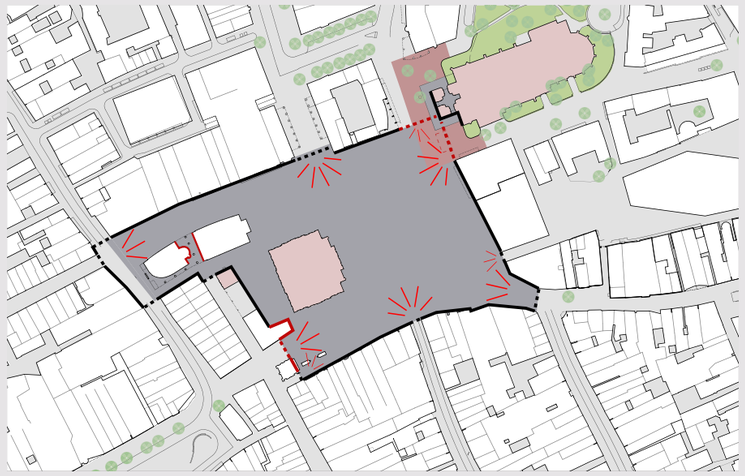

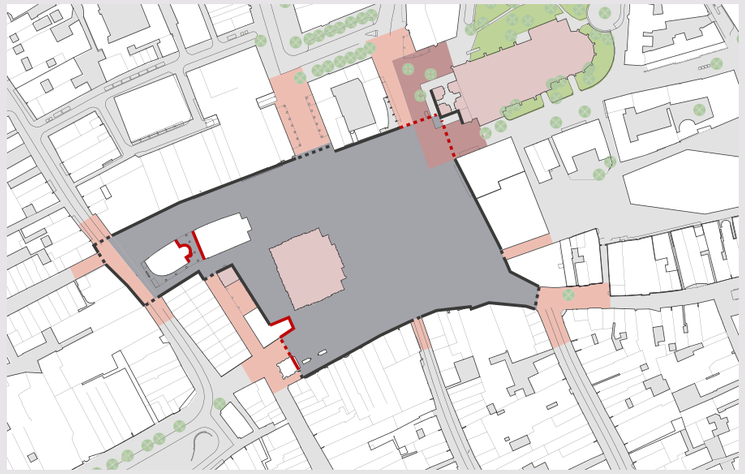
Kaart contouren

Kaart pleincontour. Herstel van de contour middels eenduidige pleinvloer van gevel tot gevel. Het stadhuis komt weer op het plein te staan.

Kaart contour en toegangen. Herdefiniëring van de pleinhoeken en toegangen tot het plein.

Kaart aangrenzende opgaven. In aansluiting op het projectgebied zal de stad opnieuw moeten worden aangeheeld.

Belangrijk voor de ambitie ‘de Grote Markt als hét centrale plein’ zijn:

- Het verleden klinkt door in de nieuwe inrichting voor de Grote Markt
- Nieuwe statuur doet recht aan de functie en betekenis van het plein
- De Grote Markt versterkt zijn eigen karakter binnen de reeks van stedelijke open ruimtes
- De Grote Markt is blijvend de plek voor gemeentelijke samenkomsten, evenementen, ceremonies en rituelen
- De nieuwe inrichting is gericht op het versterken van de beleving als centrale plein met speciale aandacht voor de pleintoegangen
- De Grote Markt wordt weer als ruimtelijke eenheid vormgegeven op basis van de historische contour
- De Grote Markt blijft de belangrijke centrale schakel in het netwerk van straten en pleinen, maar wordt minder op doorstroming ingericht

2

Ontmoetings-plein met meer verblijf

De Grote Markt moet weer het plein van en voor iedereen -jong èn oud- worden.

We willen van de Grote Markt een inclusieve en sociaal actieve verblijfsplek maken, zodat meer mensen er langer blijven en meer verschillende mensen elkaar kunnen ontmoeten. De inrichting wordt vooral op verblijf en minder op doorstroming ingericht, met ruimte voor actieve ontmoeting.

2.1 Minder accent op doorstroming

Momenteel zien we grote aantallen fietsers en voetgangers zich verplaatsen over het plein. De Grote Markt is onderdeel van hun route, de herkomst en bestemming is vooralsnog niet bekend. Men is in de eerste plaats onderweg en er is weinig aanleiding om op het plein te verblijven. Bezoek is in het algemeen kort, en veelal bestemming-gebonden (café, stadhuis, winkel).

In de huidige situatie lopen de voetgangers in groten getale van en naar de Herestraat en de Oosterstraat, van en naar de Vismarkt en ook langs de noordwand van en naar de Oude Ebbingestraat. Met de komst van het Forum Groningen en de Nieuwe Markt komt een nieuwe voetgangersstroom op gang. En na verleggen van de busroutes van de Grote Markt naar de Diepenring zal straks ook via de Sint Jansstraat vanaf de bushaltes aan de Turfsingel een stroom op gang komen. De meeste busreizigers zullen naar verwachting uitstappen aan het Zuiderdiep, waarmee zowel de Oosterstraat, de Gelkingestraat als de Herestraat meer voetgangers zullen aantrekken onderweg van en naar de Grote Markt.

Fietsverkeer in noord-zuidrichting stroomt vooral via de Gelkingestraat en Oosterstraat van en naar de Ebbingestraat (waar ook de bussen nu langs gaan) en de Kreupelstraat. Oost-west fietst men tussen de Guldenstraat en de Sint Jansstraat langs de Noordwand.

Op basis van tellingen en analyse kunnen we een aantal conclusies trekken:

- er is sprake van zowel zeer hoge aantallen voetgangersbewegingen als fietsbewegingen
- we zien in tegenstelling met de hoge bezoekersaantallen nauwelijks verblijf in tegenstelling tot op het plein
- geparkeerde fietsen langs doorgaande routes domineren het straatbeeld

Oost en zuidzijde ingericht op doorstroming.

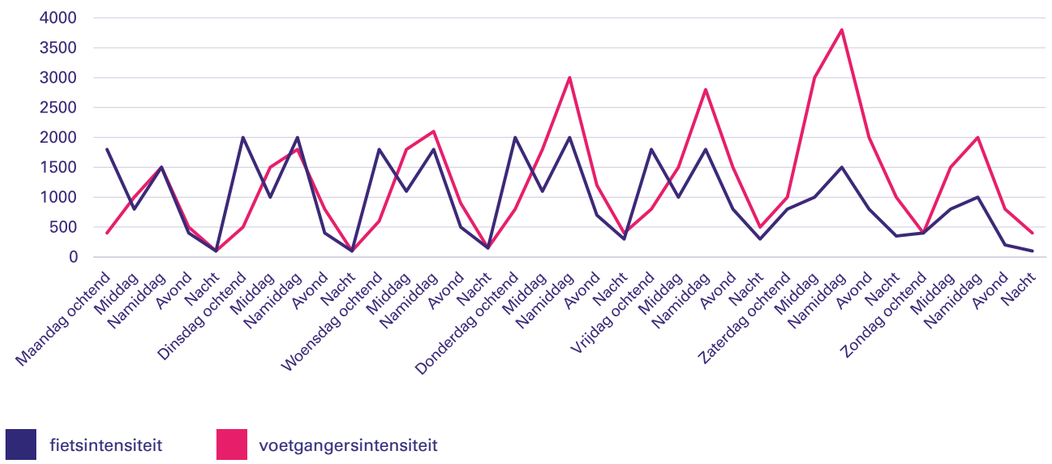

Fietsroute langs Noordwand dominant.

2.2 Gebruik in de tijd (24/7)

Door tellingen weten we dat de stromen sterk fluctueren, binnen een etmaal, maar zeker ook over de dagen van de week. De grafiek toont het ritme van de stad, we zien dat dagelijks pieken optreden en dat op bepaalde momenten de voetgangers in de meerderheid zijn. Met de verschillende momenten zijn er ook verschillende doelgroepen die gebruik maken van het plein: tussen de middag meer scholieren, in de spits medewerkers van het UMCG of de RijksUniversiteit, in de weekenden meer mensen vanuit de regio en toeristen, 's avonds en 's nachts uitgaanspubliek. Op marktdagen bezoekers van de markt (al wordt de warenmarkt in de nabije toekomst verplaatst naar de Vismarkt). Er is helaas nog weinig zicht op de vraag waar mensen exact vandaan komen en met welk doel ze over de Grote Markt bewegen. Er ontbreken ook exacte data over soorten gebruikers van het plein, maar zeker is dat jonge kinderen, gezinnen en ouderen relatief ondervertegenwoordigd zijn en bewoners van de binnenstad geen dagelijkse 'gebruikers' zijn.Verblijven vindt vooral plaats op terrassen, er is weinig aanleiding voor informeel verblijf en openbare zitplekken of mogelijkheden voor spelen ontbreken.

Druktepatroon

Tijdsopname die voetgangers- (roze) en fietspatroon (paars) toont in huidige situatie.

Tijdsopname die veranderd voetgangers- (paars) en fietspatroon (geel) laat zien tijdens de proeftuindagen in augustus.

Twaalf Criteria ingevuld door Gehl

Op basis van waarnemingen en tellingen voor de huidige inrichting. In magenta de meest opvallende tekortkomingen in het aanbieden van verblijfskwaliteit.

Gehl is een gerenommeerd internationaal bureau, gevestigd in Kopenhagen, dat de gemeente mede heeft geadviseerd bij het opstellen van dit PvE. Grondlegger van het bureau is Jan Gehl, wiens loopbaan is gericht op het verbeteren van de kwaliteit van het stedelijk leven door het verleggen van de focus in het stadsontwerp naar de voetganger en fietser.

2.3 Stimuleren verblijf

Wat is er nodig om de Grote Markt te transformeren van een transit-ruimte naar een plein met meer ontmoeting en verblijf?

De kwaliteit van ontmoeten en verblijven wordt ten eerste bepaald door de mate van veiligheid en bescherming die een plek biedt, de mate van comfort die ervaren wordt en als laatste de mate van genoegen en plezier die de omgeving oproept.

'Het is cruciaal voldoende bescherming te bieden tegen onveiligheid en onaangename ervaringen als wind, regen, hitte en geluidsoverlast. Plekken met een hoge verblijfskwaliteit nodigen mensen uit te wandelen, staan, zitten, kijken, praten en te spelen. Genoegen en plezier gaan over beleving en positieve ervaringen, het genieten van de kwaliteit van het geheel van plein en wanden, maar bijvoorbeeld ook het lekker in de zon kunnen zitten (Gehl).' Op dit moment scoort de Grote Markt slecht op deze aspecten.

Essentieel voor verblijfskwaliteit op de Grote Markt is -waar mogelijk en wenselijk- het plein aanvullend in te richten met meer beschutting en intimiteit; dat kan door middel van meubilair, verlichting en zeker ook met groen. Bomen maken plekken, ze bieden keuze om in de schaduw te zitten of in de zon.

We willen naast commerciële terrassen vooral ruimte bieden aan openbare zitgelegenheid, om zelf meegebrachte consumpties te nuttigen op een bankje, of een boek te lezen, of te werken op een laptop, naar mensen te kijken of gewoon lekker te zitten.

We mikken daarbij op verschillende doelgroepen, van oud tot jong. Elementen die spelen en experimenteren mogelijk maken zullen de ruimte ook meer uitnodigend maken voor mensen van verschillende leeftijden. Specifieke objecten zoals een waterelement, een speelaanleiding of een kunstwerk hebben een grote aantrekkingskracht en leiden tot actieve ontmoeting, zeker als deze interactief aangestuurd kan worden. Een plek waar kinderen spelen is vaak ook aantrekkelijk voor ouderen om naar te kijken. Voor ouders is het prettig als er nabij een speelplek een terras of een openbare zitplek is en de speelomgeving veilig aanvoelt.

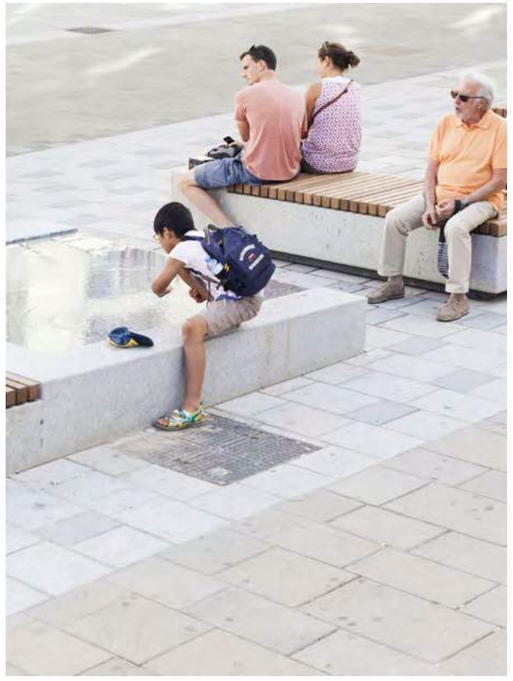
Nadrukkelijk is hier ook de avond- en de nachtsituatie van belang, wanneer weer andere leeftijdsgroepen op het plein samenkomen. Sociale veiligheid en belevingsaspecten spelen daarbij een rol. Denk aan verlichting en de mate van verbinding en interactie tussen de gebouwen en het plein (inclusief het vraagstuk van eigenaarschap: wie voelt zich betrokken bij wat er op het plein gebeurt?).

New Road, Brighton (Gehl)

Londen, Design Festival

Mariahilfer Strasse, Wenen (bureau B+B)

Piazza Mazzini, Jesolo (Metalco)

Belangrijk voor de ambitie ‘de Grote Markt als ontmoetingsplein’ zijn:

- Minder nadruk op doorgaand verkeer
- Onderscheidende verblijfsplekken van hoge kwaliteit
- Uitnodigend voor alle doelgroepen, jong tot oud
- Ook ongeprogrammeerde ruimte voor spontane ontmoeting
- Evenwicht tussen commerciële en publieke zitplekken
- Groen, water, spelen en kunst als toegevoegde waarde
- Aandacht voor 24/7 en de verschillen in seizoenen

3

Een levendig plein

We stimuleren een aantrekkelijke mix van functies rondom de Grote Markt en een aantrekkelijke programmering op het plein. We zoeken naar een zonering die zowel toegankelijkheid garandeert, verblijfskwaliteit toevoegt als ook blijvend ruimte biedt voor evenementen en spontaan gebruik. De nieuwe inrichting stimuleert een actieve wisselwerking tussen binnen en buiten: de functies aan het plein en het gebruik op het plein

Historische zonering: stoepen, riepe en open middenplein. (gravure 1830)

3.1 Functies aan het plein.

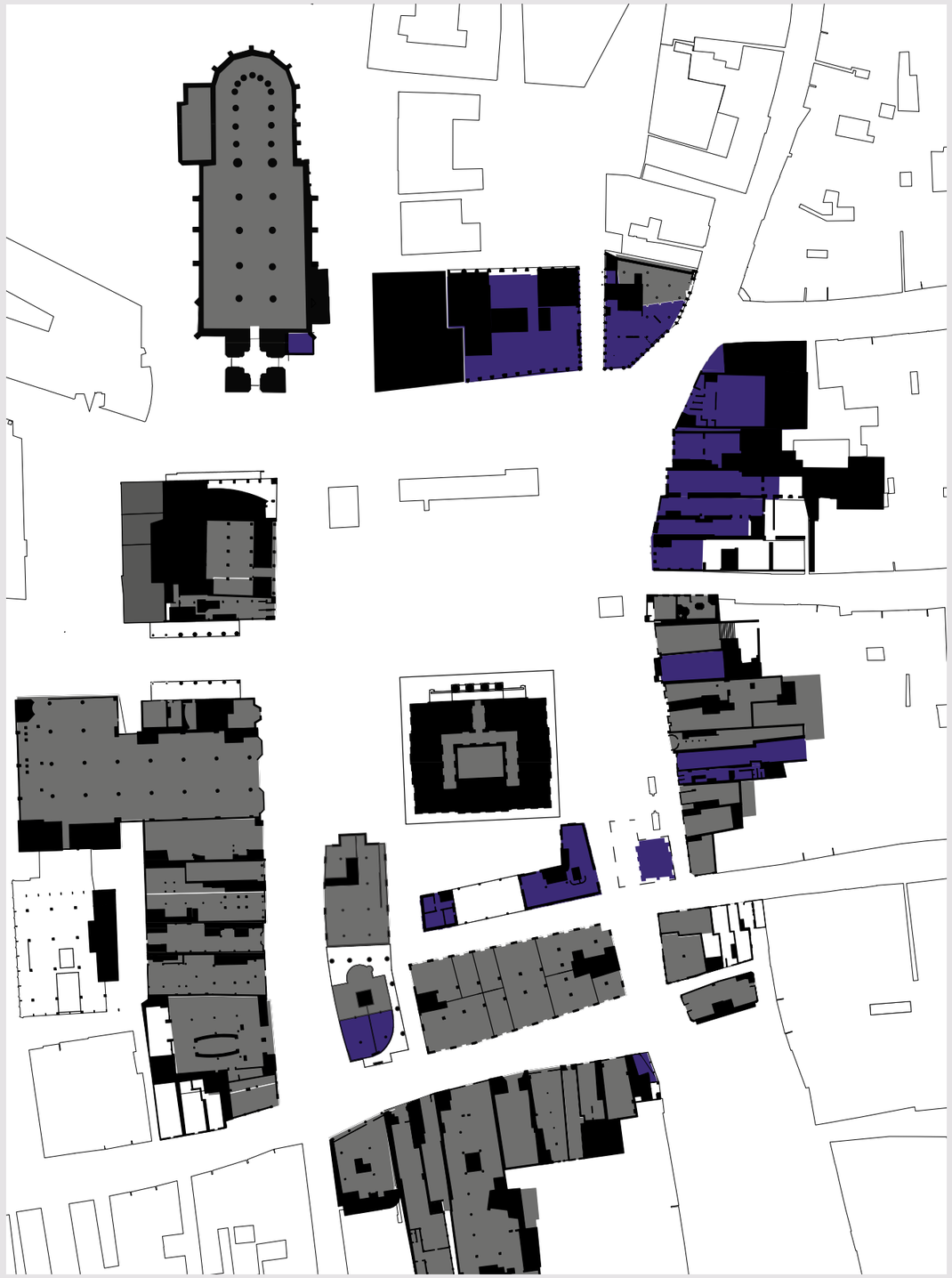
Aan en rondom het plein bestaat momenteel al een mooie mix van functies, met recente toevoegingen in het programma (The Market Hotel en Merckt) van de vernieuwde Oostwand. Ook de Noordwand is volop in beweging. Met de komst van Mercado in de Rode Weeshuisstraat en de herontwikkeling van de voormalige V&D zien we alvast een verkleuring van het tot heden wat fletse noordelijk deel van de Grote Markt.

De wisselwerking tussen het plein en wat in de panden gebeurt laat echter te wensen over, zeker aan de noordzijde. Om die reden is gezocht naar een zonering op het plein die de functies aan het plein in de gelegenheid stelt om een deel van het plein te benutten. Echter zonder de ruimte te 'koloniseren'. Altijd zou het publieke karakter voorop moeten staan, het plein is en blijft openbaar gebied en alle gebruik op het plein is in principe tijdelijk en flexibel. We zoeken naar een aantrekkelijke mix van commercieel en publiek gebruik, naast elkaar en waar dat kan ook door elkaar.

Actieve plinten alleen aan de zuid-en oostzijde. De zonzijde mist levendigheid op het plein.

3.2 De gevelzone

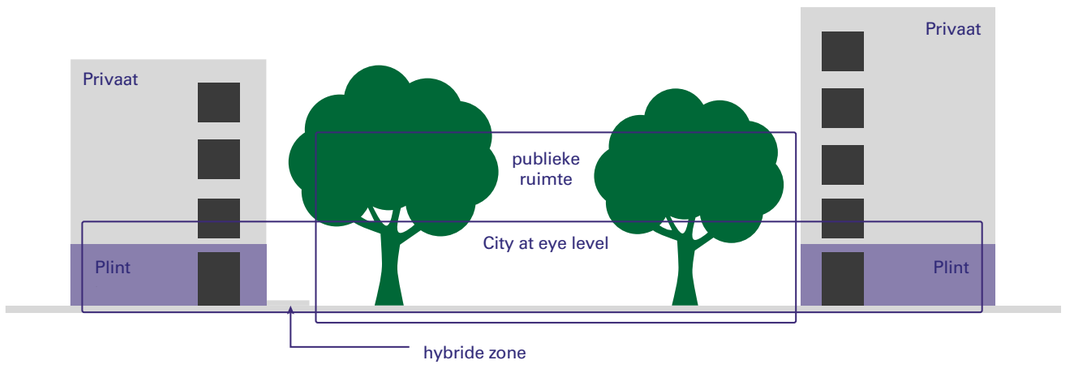
De structuur en het gebruik van het plein is op hoofdlijnen eeuwenlang hetzelfde geweest: het midden leeg, flexibel om de markt te kunnen organiseren en om belangrijke ceremonies, bijeenkomsten en evenementen te kunnen houden. Over het plein liepen routes die van de Grote Markt het belangrijkste knooppunt tot in de verre omgeving maakten. De centrale open pleinruimte kreeg de stedelijke maat die het belang van de Grote Markt onderstreepte.

De rand om deze grote open pleinruimte bood in vroeger tijden een schaal die het prettig maakte aan het plein te verblijven.

Aan de randen ontstonden de *stoepen* (als historische betekenis van de ruimte voor de gevel) waar de functies achter de gevels tot uitdrukking kwamen op het plein. Langs deze stoepzone lag een loopzone, de rijp of *'riepe'*, een afgeschermde en veilige zone rondom de veelkleurige, soms drukke, dan weer lege pleinruimte. Deze riepe vormde een logische verbinding tussen de verschillende functies die in de wand hun plek hadden en de aangrenzende straten.

Ook al is er veel veranderd en leven we nu in een andere tijd, met andere maatschappelijke en economische behoeftes en een veranderend klimaat, de basisprincipes omtrent het plein zijn constant. Ook nu willen we dat de Grote Markt de fysieke uitdrukking van het middelpunt van de stad is, waar markante gebouwen staan, waar ruimte voor samenkomsten is. Ook nu willen we een goede overgang tussen de gebouwen en het plein en een pleininrichting die afgestemd is op de behoeftes van de voetganger.

De stad op ooghoogte

Relatie plint (begane grondfuncties) en openbare ruimte (naar City at Eye Level).

Door de oude structuur van het plein als basis voor de inrichting te blijven gebruiken zal ook de identiteit, het karakter en de eigenheid van de Grote Markt als constante tot uiting kunnen komen.

Een nieuwe laag, samengevat als 'verblijfsruimte', is een toevoeging aan de historische pleinindeling op basis van hedendaagse behoeftes. We noemen deze nieuwe zone de 'gemengde zone' omdat hier verschillende functies naast elkaar kunnen bestaan en verschillende soorten gebruikers elkaar kunnen ontmoeten. Deze nieuwe zone ligt aan de binnenzijde rondom het open middenplein en zal gebruik maken van een deel van de huidige open pleinruimte. We nodigen hiermee functies aan het plein uit om het plein te activeren.

Als nieuwe basis-zonering stellen we de volgende indeling voor:

- de randzone, opgebouwd vanuit de gevels met:
- de stoep, de ruimte die hoort bij de functie achter de gevel; 2m
- de comfortzone (riepe), de publieke loopzone rondom het plein; 6m
- de gemengde zone, waar het aangenaam toeven is op het plein; variabel, min. 7m vast/variabel, min. 7m flexibel

Het open middenplein:

- de open pleinruimte, waar ruimte is voor bijeenkomsten, evenementen en flexibel gebruik.

Aan weerszijden van de comfortzone, waar voetgangers heen en weer lopen en flaneren, zijn twee zones die zich lenen voor verblijf. Langs de gevels de stoepzone, waar gevelterrassen, uitstalling of groen en zitgelegenheid een plek kunnen krijgen. Verblijven is hier kort, een snelle koffie, even zitten in de zon, een etalage bekijken. Aan de andere kant van de comfortzone voegen we een nieuwe zone toe: de gemengde zone die kleinschalig, intiem, groen is, en ingericht op kijken en bekeken worden.

3.3 De gemengde zone

Het gebruik aan de gevel springt in het ontwerp als het ware over de comfortzone heen het plein op in de gemengde zone, hier vindt men voor langduriger verblijf een plek naar keuze.

Veelal zal het dan gaan om terrassen van de aangrenzende horeca, maar in de toekomst mogelijk ook om andere, nieuwe functies aan het plein. Minstens zo belangrijk is daarom het organiseren van niet-commercieel zitten in de gemengde zone, waarbij we verwachten dat er een interessante wisselwerking zal ontstaan.

We zien de gemengde zone bij uitstek ook als de plek voor groen op het plein, voor een aantrekkelijk verblijfsklimaat, waar mogelijk aangevuld met speelaanleidingen, kunst en/of water. Het bladerdak van bomen en overig groen vormt een welkom filter, zowel visueel als auditief ten opzichte van de ruis die commerciële terrassen op een plein met zich meebrengen.

De indeling van deze gemengde zone hoeft dus niet overal gelijk te zijn, en kan veranderen in de tijd, afhankelijk van de plek op het plein en mede beïnvloed door wat er aan/achter de bijbehorende gevel gebeurt. We stellen voor de zone te variëren in diepte, waar mogelijk tot ca. 14 m diep. Dit is afhankelijk van zicht-en looplijnen en aansluitingen op de aangrenzende straten.

De indeling van de gemengde zone weerspiegelt op deze manier de gevels aan het plein. De nadere uitwerking van een ruimtelijk casco voor de gemengde zone, gebaseerd op het stramien van de gevels, volgt in de ontwerpfase. Dan gaan we meer in detail in op hoe terrassen, publiek zitten, spelen en verblijven in breedst mogelijke zin een plek gaan krijgen. We stellen nu voor een verdeling te maken binnen de gemengde zone tussen een meer permanent (en dichter) deel langs de comfortzone, en een meer (open en) flexibel deel richting het vrije middenplein, dat bijvoorbeeld voor grote evenementen in gebruik genomen kan worden.

Van groot belang voor de toegankelijkheid van het plein is dat er op regelmatige afstand een doorgang openblijft tussen de comfortzone en het open middengebied van het plein. De wijze waarop fietsers over het plein bewegen komt in hoofdstuk 4 aan de orde.

De bestaande standplaatsen op de Grote Markt, gewaardeerd als bijdrage aan de levendigheid, blijven behouden. Wel zal de locatie, de omvang en de verschijningsvorm opnieuw bekeken worden, met als doel dat de standplaatsen inpasbaar zijn binnen de gemengde zone en de verkooppunten ambulant zijn. We onderzoeken eveneens hoe de kiosk binnen het plan opnieuw kan worden ingepast.

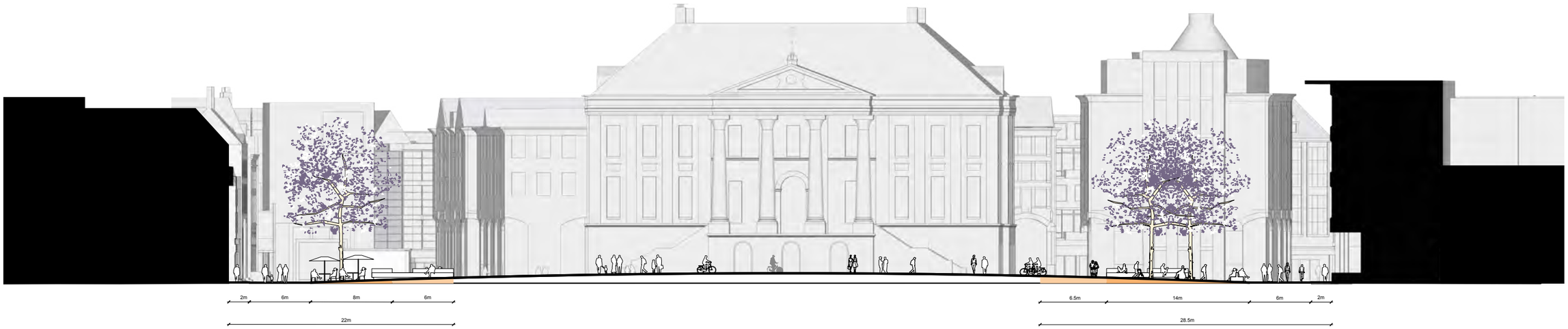
Bonn Square, Oxford (Graeme Massie Architects)

Centro Civico dei Bicentenario, Cordoba Argentinië

Place d'Armes, Montreal (Lemay)

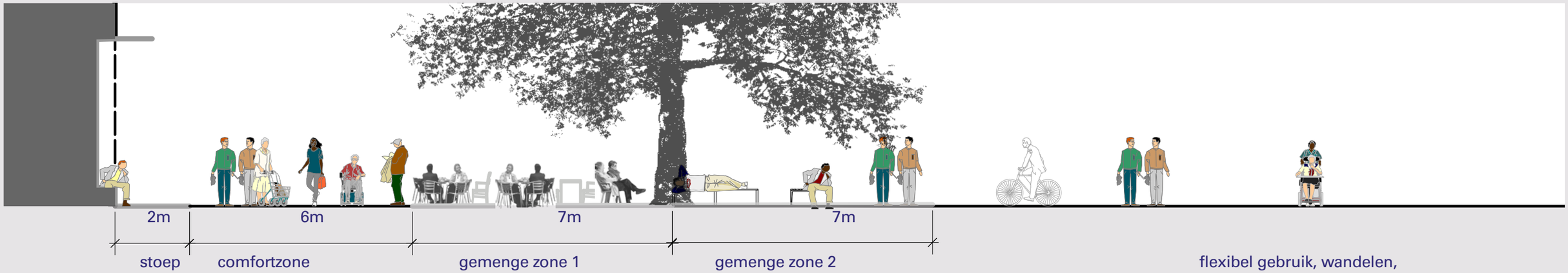

Boven: doorsnede zuid-noord met zicht op stadhuis en Waagcomplex.

Onder: doorsnede noord-zuid met zicht op Martinikerk, Oostwand en Forum

Doorsnede gevelzonering en middenplein, dagelijkse situatie

Doorsnede gevelzone met stoep, wandelzone, gemengde zone en open middenplein.

Doorsnede gevelzonering en middenplein,
ten tijde van een evenement

stoep

comfortzone
fiets aan de hand

gemenge zone 1

gemenge zone 2 vervalt

bij evenementen vervalt fietsroute
langs het stadhuis

Doorsnede gevelzone met stoep, wandelzone, gemengde zone en evenement op het open middenplein. De flexibele gemengde zone vervalt.

stoep

comfortzone
venstertijden laden/lossen

gemenge zone 1

gemenge zone 2

flexibel gebruik, wandelen,
fietsroute noord-zuid

Doorsnede gevelzone met stoep, wandelzone, gemengde zone en open middenplein. Tijdens venstertijden kan de loopzone worden gebruikt voor laad en losverkeer.

Flexibel gebruik van het open middenplein (Wenen).

Bij evenementen kan het open middenplein worden gebruikt met de stad als decor.

3.4 Programmering van het open middenplein

Het open middenplein blijft in principe leeg. Hier is de grootsheid van het plein optimaal te beleven, met onder ander het zicht op de Martinitoren en het Stadhuis.

Het open middenplein is echter ook de flexibele ruimte bij uitstek. Het lege plein biedt naast ruimte voor bijzondere gebeurtenissen vooral ook vrije ruimte die ongeprogrammeerd is, als plek voor onverwachte naast daadwerkelijk geplande evenementen.

Op normale dagen om over te lopen of (gereguleerd) te fietsen. Op een aantal dagen in het jaar vinden er activiteiten plaats. Bij grote festiviteiten en evenementen wordt het middengebied onttrokken en vervallen fiets- en loopbewegingen door het midden.

Op rustige dagen zonder programmering – en dat zullen op jaarbasis ver weg de meeste dagen zijn- kan het open plein als verblijfsgebied door het publiek worden ingenomen, bijvoorbeeld in de vorm van tijdelijke, verplaatsbare zitobjecten.

Er bestaat een spanningsveld tussen ruimte bieden voor evenementen en inrichten voor verblijf. Dat heeft enerzijds te maken met ruimtegebruik, maar ook met programmering van wat er op het plein kan, en wat niet.

We gaan in het PvE uit van behoud van de bestaande programmering als basis, met als grootste evenementen op het plein de Keiweek en Eurosonic. We zouden verder willen pleiten voor de aanstelling van een programmeur voor de Grote Markt en meer te zoeken naar evenementen die passen bij de statuur van het plein. En evenement-organisatoren willen uitdagen om meer te doen met de bijzondere setting van het (nieuwe) plein als decor!

Niet alleen het evenement zelf, ook crowdmanagement (vluchtroutes o.a.) bepaalt de benodigde ruimte. We gaan uit van een maximum van 8.000 mensen bij grote evenementen. Er is reeds onderzoek gedaan naar ruimtelijke consequenties wat betreft ruimtegebruik en vluchtroutes ten behoeve van dit PvE.

Vooralsnog lijken deze evenementen inpasbaar, waarbij de flexibele gemengde zone (de binnenrand) beschikbaar is voor de allergrootste opstellingen. De buitenrand van de gemengde zone met een vaste opstelling van bomen en zitobjecten etc. blijft permanent in stand en vormt als het ware een extra publiekszone rond het evenement. De comfortzones rondom het plein zijn te allen tijde toegankelijk, en ook benodigd voor de aan en afvoer van publiek bij evenementen.

De kermis in zijn huidige omvang laat zich met moeite inpassen binnen de voorgestelde zonering, we onderzoeken nog wat de consequenties zijn voor ofwel de voorgestelde inrichting, ofwel de omvang en invulling van het voor de kermis benodigde oppervlak. Uitgangspunt is wel dat er op de Grote Markt plek blijft voor een kermis.

Aandacht is ook nodig voor de kwaliteit van verblijven in het openbaar gebied naast een evenement, denk aan geluid, uitstraling (vaak achterkanten naar buiten gekeerd), licht, enz. Doorgaande fiets-en loopbewegingen door het middengebied zullen ten tijde van grote evenementen (40 dagen per jaar) moeten worden geblokkeerd, waarmee de druk op de comfortzones rondom het plein toeneemt.

Openbare verlichting kan de voorgestelde structuur met verschillende zones op het plein ’s avonds versterken en de beleving van de ruimte een enorme upgrade geven als de wanden en bijzondere gebouwen (Stadhuis, Martinitoren, Goudkantoor) goed zijn verlicht. We denken aan verlichting van de gevels middels zacht strooilicht. De gemengde zone kan met sfeerverlichting — die bomen en zitobjecten verlicht — worden verbijzonderd, terwijl het open middenplein meer theaterachtig verlicht zou kunnen worden met spots. Waarbij iedere zone een eigen kleurtemperatuur kan krijgen. Door de verlichting dynamisch te programmeren kunnen verschillende verlichtingsscenario’s worden ingesteld, bijvoorbeeld bij een evenement, een festiviteit, een doordeweekse avond of zaterdagavond.

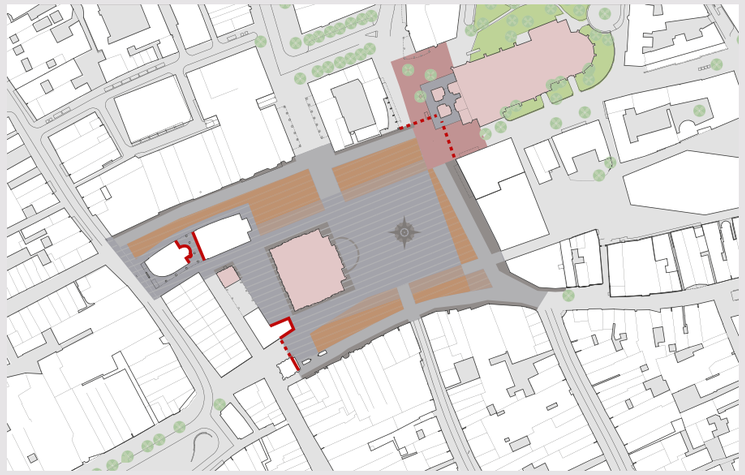
Verlichting met nadruk op de pleingevels en enkele bijzondere gebouwen. Markt, Oudenaerde (Abscis architecten en Atelier Roland Jéol)

Verlichting ondersteunt de zonering met verschil in kleurtemperatuur. Sechseläutenplatz, Zürich (Vetschpartner Landschaftsarchitekten)

Kaart zonering. Permanente en flexibele gemengde zone.

Kaart zonering en terrassen. De invulling van de gemengde zone is gebaseerd op de functies aan de gevel.

Kaart zonering en evenementen. Evenementen vinden plaats op het open middenplein. Bij zeer grote evenementen kan de flexibele gemengde zone ook worden ingenomen.

Belangrijk voor de ambitie ‘de Grote Markt als een levendig plein’ zijn:

- Permanente flaneerzones rondom het plein
- Afspiegeling van de functies aan de gevels in de stoepzone en in de gemengde zone buiten op het plein
- De gemengde zone biedt een aantrekkelijke mix van publiek zitten en commerciële terrassen
- De verblijfskwaliteit op het plein wordt sterk vergroot door gebruik van bomen en overig groen, water, kunst, verlichting en speelaanleidingen in de gemengde zone
- Het open middenplein is flexibel bij uitstek, met ruimte voor het onverwachte
- Evenementen kunnen plaatsvinden op het open middenplein, maximale omvang gebaseerd op huidige programmering
- Ook de kermis kan blijven op de Grote Markt, maar aangepast in opstelling en/of omvang.
- Levendigheid is een aandachtspunt voor alle seizoenen en alle momenten van de dag
- Standplaatsen zijn belangrijk voor de levendigheid op het plein en krijgen een plek in de gemengde zone. De kiosk wordt zo mogelijk ingepast in het plan

4

Een voet-gangersplein met ruimte voor fietsers

De bus verdwijnt binnenkort van de Grote Markt, wat de kans biedt om het gehele plein opnieuw in te richten voor de voetganger. Maar ook fietsers horen nadrukkelijk bij het plein.

Niet langer is het grootste voertuig maatgevend, maar de voetganger in de eerste plaats. Dit biedt kansen voor meer verblijfskwaliteit op het plein en een betere toegankelijkheid voor de voetganger.

4.1 Fietsers te gast

Naast de voetganger als hoofdgebruiker is en blijft ook de fietser een belangrijke gebruiker van het plein. De Grote Markt is een belangrijke schakel in het fijnmazige fietsnetwerk van de binnenstad, zowel in oost-west richting als noord-zuid. Wat is nodig om prioriteit bij de voetganger te kunnen leggen en ook de kwetsbare voetgangers zo veel mogelijk een gevoel van veiligheid te kunnen bieden?

Twee oplossingsrichtingen dienen zich aan: nadenken over mogelijkheden om de fietser te spreiden over alternatieve routes voor de drukke momenten en het zoveel mogelijk bundelen van het fietsverkeer over het plein zelf.

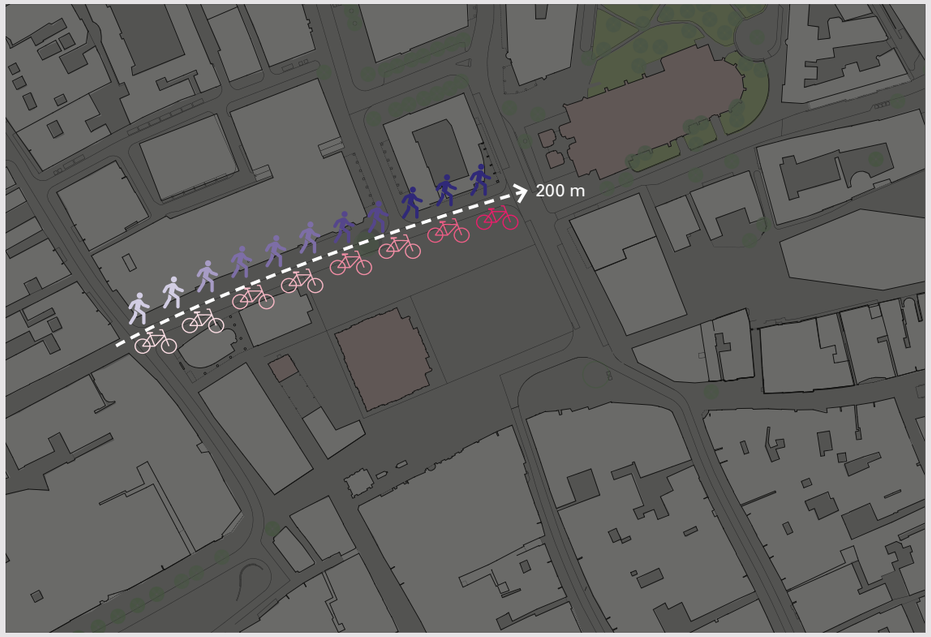
Het begint met de vraag hoe voetgangers en fietsers zich tot elkaar verhouden en vervolgens welke invloed fietsverkeer heeft op de verblijfskwaliteit voor de voetganger.

De fiets gebruikt meer ruimte dan de voetganger, zowel rijdend als stilstaand. Er is een behoorlijk groot verschil in snelheid dat potentieel gevaar op levert, maar ook een verschil in binding met de plek. De fietser is vanwege een hogere snelheid maar kort op het plein, vergeleken met een voetganger. De fietser heeft dus ook minder binding met de plek; is meer een passant dan een gebruiker van de ruimte.

We streven naar een groter aaneengesloten voetgangersgebied in de binnenstad, waar fietsroutes deze doorkruisen vraagt dit om aanvullende oplossingen. Spreiding over verschillende routes helpt, bij verdere toename van voetgangers- en fietsersdruk komen alternatieven zoals het Zuiderdiep, Kattendiep en de Diepenring steeds meer in beeld. Nader onderzoek moet duidelijk maken hoe we de druk op de Grote Markt kunnen verminderen.

Voor de Grote Markt betekent de keuze voor een voetgangersplein dat fietsers op het plein geacht worden zich als gast te gedragen. Dit betekent snelheidsverlagende maatregelen vlak voor het plein en een inrichting die uitstraalt dat een verblijfsgebied wordt doorkruist. Nudging, waarbij mensen subtiel worden gestimuleerd om zich op een gewenste wijze te gedragen, materiaalkeuze, detaillering en een zorgvuldig gekozen plaatsing van objecten en/of tijdelijk gebruik zijn daarbij ontwerpmiddelen.

GM Snelheden

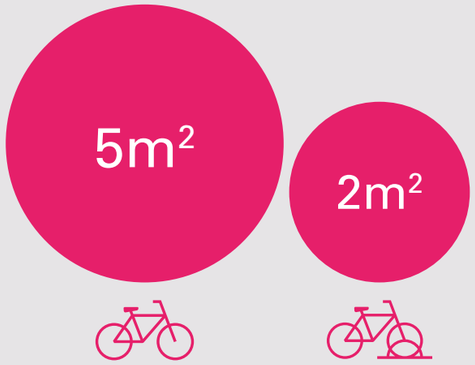

200 m 15 km/u = ca. 50 sec

200 m 3 km/u = ca. 4 min

Verschil in snelheid bepaalt de tijdsduur op het plein.

Fietsers

Voetgangers

Verschil in ruimtegebruik.

4.2 Toegankelijkheid

We richten ons op de meest kwetsbare voetgangers in de eerste plaats: ouderen, kinderen en mindervaliden. Toegankelijkheid voor mensen met beperkingen en ouderen organiseren we structureel langs de gevels, volgens goed Gronings principe en zo veel mogelijk zonder hoogteverschillen in de bestrating. Uitstallingen en terrassen aan de gevel mogen alleen binnen de contour van de stoepen, waarmee de loopzone ernaast gevrijwaard wordt van objecten. We maken de comfortzone bewust royaal van maat met 6 m breedte en voorzien van geleide-lijnen voor blinden en slechtzienden. Langs de comfortzone plaatsen we zitgelegenheid voor ouderen.

Deze comfortzone loopt rondom het plein, sluit aan op de trottoirs van de aangrenzende straten en biedt 24/7 toegankelijkheid voor iedereen, ook bij evenementen op het plein.

Daarnaast is het voor het gevoel van comfort en veiligheid van belang dat voor de voetgangers duidelijkheid is waar de fietsers zich bewegen over het plein. Dit werkt tevens andersom, waarbij moet worden aangetekend dat fietsers op een eigen domein al snel deze ruimte claimen en het voor voetgangers moeilijker wordt om over te steken of hun weg te vervolgen. Nog afgezien van het feit dat langs fietsroutes vaak ook spontaan fietsparkeren ontstaat met blokkades voor de voetganger tot gevolg.

Referentie stoepzone en obstakelvrije comfortzone in de Brugstraat.

4.3 Bundeling van fietsbewegingen

Is het mogelijk om het aantal fietsers over het plein te reduceren? Als we de oost-west en noord-zuid routes zien als de slagaders van de binnenstad, is dan een bypass denkbaar?

Het fietsverkeer in de huidige situatie maakt gebruik van het plein in zeer grote aantallen, per richting passeert bijvoorbeeld gemiddeld iedere 1,5 -2 seconden een fiets. Op de kruising van oost en west voor de Martinitoren komen maar liefst. 40.000 fietsers per etmaal elkaar tegen.

Vanwege de grote aantallen zien we in de binnenstad vaak dat de ruimte wordt geclaimd door fietsers, wat ten koste gaat van ruimte en verblijfskwaliteit voor de voetganger. Om die reden zetten we in op verschillende sporen: omleiden waar mogelijk en voor het plein zelf zo veel mogelijk nudgen (stimuleren van gewenst gedrag door middel van subtlel sturen) van een route, snelheid beperken en voorkomen dat kris-kras bewegingen over het plein ontstaan.

Omleiden

Voor de oost-westroute tussen de Guldenstraat en de Sint Jansstraat is een goed alternatief mogelijk via de Rode Weeshuisstraat en het Kwinkenplein/Kreupelstraat. Als dit alternatief op een aantrekkelijke en juiste wijze wordt ingericht en veilig is, kunnen fietsers worden verleid. Zo kan het aantal fietsers dat over het plein rijdt worden verminderd. Dit hangt ook samen met de inrichting van de zone voor de Noordwand. Hoe meer dit het domein is van voetgangers en verblijfskwaliteit uitstraalt, hoe groter de verleiding voor fietsers om een alternatieve route te nemen. Overigens gaan we ervan uit, dat hier op rustige momenten (buiten winkeltijden) wel gefietst kan blijven worden.

Bundelen

Het doel vanuit verblijfskwaliteit is om op drukke momenten, wanneer de meeste voetgangers het plein gebruiken, zo veel mogelijk conflicten met fietsers te voorkomen. Fietsers die kris-kras over het plein bewegen maken het voor voetgangers onveiliger dan een gebundelde stroom. Daarom verdient het aanbeveling om de fietsers die gebruik maken van het plein zo veel mogelijk te bundelen. Met andere woorden: ‘zwerfverkeer’ moet zo veel mogelijk worden voorkomen.

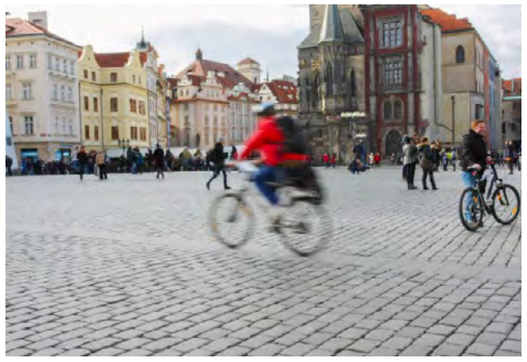
Voor de noordzuid-routes die over het plein gaan zijn vooralsnog betrekkelijk weinig goede alternatieven voorhanden die fietsers om het plein heen leiden. Het komt dus ten dele aan op de inrichting van het plein zelf waar er over het plein wordt gefietst, maar dit wordt daarnaast bepaald door eerdere keuzes buiten het plangebied.

Zonder fysieke geleiding.

Met fysieke geleiding.

Kaart fietsnetwerk Binnenstad in combinatie met een vergroot voetgangersgebied.

Bij het bepalen van deze voorkeursroutes spelen verschillende afwegingen een rol:

- logica binnen fietsnetwerk;
- comfort en snelheid van de (alternatieve) routes;
- kruising met OV routes;
- verkeersveiligheid en rijtijden-snelheid OV.

Zowel de Gelkingestraat als de Oosterstraat worden nu als noord-zuid-route gebruikt. Het is belangrijk voor de economische levensvatbaarheid om zowel in de Oosterstraat als de Gelkingestraat fietsverkeer te behouden. Het systeem wordt daarmee duurzamer, flexibel en adaptief. We kiezen daarom in de noord-zuidverbinding voor twee routes over het plein, één voor het stadhuis langs tussen Gelkinge- en Ebbingestraat en één langs de oostwand tussen de Ooster- en Kreupelstraat. Hiermee wordt het noord-zuid fietsverkeer verdeeld over twee routes. In zowel de Gelkingestraat als de Oosterstraat is in twee richtingen fietsverkeer mogelijk. Daarbij willen we met de inrichting op de Grote Markt zelf zoveel mogelijk voorkomen dat fietsers diagonaal het plein oversteken.

De toekomstige herinrichting van beide straten en de nader uit te werken oversteekmogelijkheden op het Gedempte Zuiderdiep maken het mogelijk de intensiteit per straat nader te doseren. Daarnaast is het lastig exact te voorspellen hoe fietsers zich in de toekomstige situatie gaan gedragen. Daarom kiezen we voor een flexibele aanpak, zodat we adequaat kunnen inspelen op te ontstane fietsersstromen. Ook aanpassingen in bijvoorbeeld rijrichtingen kunnen helpen de meest gewenste verhouding in aantallen fietsers per dag tussen de alternatieve routes onderling te reguleren.

4.4 Inrichting en regulering

Fietsen en fietsers horen bij de Grote Markt. Maar ze zijn binnen het voetgangersgebied ook te gast. Dit houdt in dat er een lagere snelheid geldt, er in principe geen niveauverschillen zijn, en zo min mogelijk belijning. Fietsverkeer in oost-westrichting is toegestaan op rustige momenten van de dag. Voor de noord-zuid routes geldt dat er permanent gefietst kan worden, met uitzondering van grote drukte bij zeer grote evenementen. Op die momenten wordt de fietser geacht te lopen met de fiets aan de hand, dan wel een alternatieve route te volgen. In de komende ontwerpfase wordt verder onderzocht wat er nodig is om de fietsers zo veel mogelijk ‘op de gewenste route’ te houden. Dat zal niet een gemarkeerd fietspad zijn in een afwijkend materiaal, maar eerder een subtiele belijning op het plein. We willen voorkomen dat fietsers de ruimte te veel claimen. Tegelijkertijd willen we ook voorkomen dat fietsers gaan ‘uitzwermen’ over het plein. Dit vraagt een subtiele geleiding, met behulp van nudging, zorgvuldig gekozen objecten op het plein zelf en bij de toegangen met de juiste aansturing voor de gewenste richting, zodanig dat fietsers zich gaandeweg aanpassen en de gewenste routes over het plein gaan volgen.

Kaart fietsroutes Grote Markt met gevaar van kris-krasbewegingen dwars over het plein.

Kaart PvE fietsroutes Grote Markt met geleiding op het plein en alternatief voor de oost west route via de Rode Weeshuisstraat.

Speciale aandacht vragen de plekken waar drukke voetgangersstromen de fietsroutes over het plein kruisen.

De voetgangersdruk op het plein leidt naar verwachting al tot lagere snelheden voor de fiets. Daarnaast ligt de opgave vooral in de herinrichting van de aanloopstraten (Oosterstraat, Gelkingestraat, Kreupelstraat, Sint Jansstraat en Ebbingestraat). Hier zal de inrichting van de straat veranderen van een doorstroomstraat naar een straat met meer verblijf, vergelijkbaar met de herinrichting van de Brugstraat, waar de fietser al een andere rol heeft gekregen, niet langer als dominante doorrijder op een eigen baan. Fietsers worden hier geacht de straat te delen met de voetganger en zich in gedrag aan te passen.

Fietsparkeren zal in de binnenstad zo veel mogelijk aan de rand van het voetgangersgebied of erbuiten moeten gaan plaatsvinden. Naast de grote stallingen Forum Groningen en Grote Markt (kelder voormalige V&D) is meer gebouwde stallingsruimte ook aan de zuidzijde van de binnenstad gewenst, liefst direct gekoppeld aan de routes door de Oosterstraat en de Gelkingestraat. Daarmee kunnen we het parkeren op maaiveld verder reduceren.

Ongecontroleerd fietsparkeren op de Grote Markt zelf schaadt de toegankelijkheid en leidt tot verrommeling. Daarvan kennen we volop voorbeelden in de binnenstad. Hoe dit gereguleerd moet gaan worden is onderwerp van nadere studie. Wel is duidelijk dát een vorm van regulering noodzakelijk is. Dit kan het beste als naast de stallingen voor wat langer verblijf, in de directe omgeving voldoende gelegenheid is om de fiets ook kort op het maaiveld te stallen. Daarbij denken we bijvoorbeeld aan de kop van de Ebbingestraat en het Kwinkenplein.

Gemotoriseerd verkeer op de Grote Markt wordt zo ver als mogelijk teruggebracht. Laad-en losverkeer is alleen tijdens venstertijden toegestaan op het plein, zoveel mogelijk kleinschalig en emissievrij. De taxi-standplaats komt te vervallen, er worden twee alternatieven onderzocht: Kreupelstraat/Kwinkenplein en Kattendiep-noordzijde. Voor WMO-verkeer blijft de Grote Markt bereikbaar.

Plan renovatie voormalige V&D met ingang fietsenkelder aan Ebbingestraat, voorstel De Zwarte Hond architecten.

Analyse Gehl naar betekenis straten.

Analyse Gehl naar verschillende profielen Oosterstraat, Gelkingestraat en Herestraat naar verschijningsvorm en economische betekenis. Gehl: maak drie onderscheidende straten, houd zowel Gelkingestraat als Oosterstraat befietsbaar en probeer fietsers vanuit zuid al voor de Grote Markt te verleiden om de fiets te parkeren in een stalling.

Belangrijk voor de ambitie ‘de Grote Markt als een voetgangersplein’ zijn:

- Prioriteit bij de voetganger, fietsers horen bij het plein, maar zijn wel ‘te gast’
- Toegankelijkheid rondom het plein 24/7 gegarandeerd middels royale comfortzones
- De voetganger is maatgevend voor de nieuwe inrichting van het plein
- De inrichting straalt verblijfskwaliteit uit en is minder gericht op doorgaand verkeer
- Blijvende schakel in het fietsnetwerk, maar spreiding verlaagt de druk op het plein
- Zo weinig mogelijk gemotoriseerd verkeer, laden en lossen zoveel mogelijk kleinschalig en emissievrij en geen taxi’s meer op het plein
- Twee doorfiets-opties noord-zuid met tweerichtingsverkeer over het plein, bij voorkeur op het plein zelf en zo veel mogelijk gebundeld i.v.m. duidelijkheid en veiligheid voetgangers
- De oost-west route krijgt een alternatief via de Rode Weeshuisstraat en Kwinkenplein
- Fietsparkeren op het plein moet worden gereguleerd

5

Een duurzaam en klimaat-robuust plein

De Grote Markt maken we robuust en veerkrachtig zodat het plein klimaatverandering aan kan. De nieuwe inrichting biedt beschutting bij hitte en voorkomt wateroverlast. We hergebruiken materialen waar mogelijk.

Historische pomp op de Grote Markt, ca. 1900

5.1 Groen

Er ligt een sterke wens om bomen op de Grote Markt toe te voegen, zowel vanuit de politiek als uit de samenleving is dit een veel gestelde vraag.

De ruimtelijke inpassing van bomen op het plein is een vraagstuk op zich. Daarbij speelt de afweging hoe bomen passen binnen de historische ontwikkeling van het plein, hoe bomen invloed hebben op het karakter van de Grote Markt, hoe het plein zich onderscheidt ten opzichte van de Vismarkt met bomenrijen aan weerszijden en anderzijds het groene Martinikerkhof.

Bomen op de Grote Markt dragen onmiskenbaar bij aan de verblijfskwaliteit, brengen schaduw en beschutting, helpen de ruimte in te delen en kunnen zo de nieuwe zonering ondersteunen. We streven naar ca. 10 grote stadsbomen (mogelijk iepen) van zeker 15 m hoog op termijn, maar bij voorkeur ook bij aanplant al in de vorm van forse bomen, die echt een bijdrage leveren aan het plein, zowel wat betreft ruimtelijkheid, beleving, verblijfskwaliteit als bijdrage aan klimaatverbetering.

De Grote Markt kleurt rood op de kaart van de hittestress-test, op zeer warme dagen is er behoefte aan schaduw. Bomen op het plein kunnen bijdragen aan verkoeling, en kunnen tegelijkertijd ook een grote bijdrage leveren aan de beleving en biodiversiteit, vangen stof af en CO2. Inmiddels kunnen we aantonen dat bomen op de Grote Markt pleksgewijs een reductie van 10-15 graden in de gevoelstemperatuur kunnen opleveren.

We willen bomen toevoegen zodanig dat historische kwaliteiten gewaarborgd blijven en de nieuwe ruimtelijke zonering versterkt wordt. Vanzelfsprekend houden we het middenplein vrij van bomen en voorkomen we dat belangrijke (historische) zichtlijnen verloren gaan.

Bomen in oost-westlijnen zowel aan de noordzijde als aan de zuidzijde brengen schaduw en verbeteren de verblijfskwaliteit in de gemengde zone. De bomen-rijen kaderen de ruimte en plaatsen het Stadhuis meer formeel op het plein. Enkele solitair geplaatste bomen voegen daarnaast extra beleving toe aan bijzondere accent-plekken op het plein.

We plaatsen de bomen ver uit elkaar, zodat er niet echt een schermwerking ontstaat, maar doorzichten openblijven tussen de overliggende gevels.

Daarnaast willen we in de navolgende ontwerpfase verkennen hoe (lager) groen geïntegreerd kan worden, bijvoorbeeld in of bij zitgelegenheden.

5.2 Water

Omdat de Grote Markt op (bijna) het hoogste punt van de binnenstad ligt, is de afstroom van hemelwater een aandachtspunt. Vertraging van afstroom en buffering van hemelwater helpen wateroverlast in lagere delen van de binnenstad te voorkomen. We willen onderzoeken of we water bij zware regenbuien deels al op het plein kunnen bergen, bijvoorbeeld ondergronds gekoppeld aan de boomplaatsen. Bij grote droogte komt dit water weer ten goede aan de bomen, wat optimaal is gezien de diepe grondwaterstand.

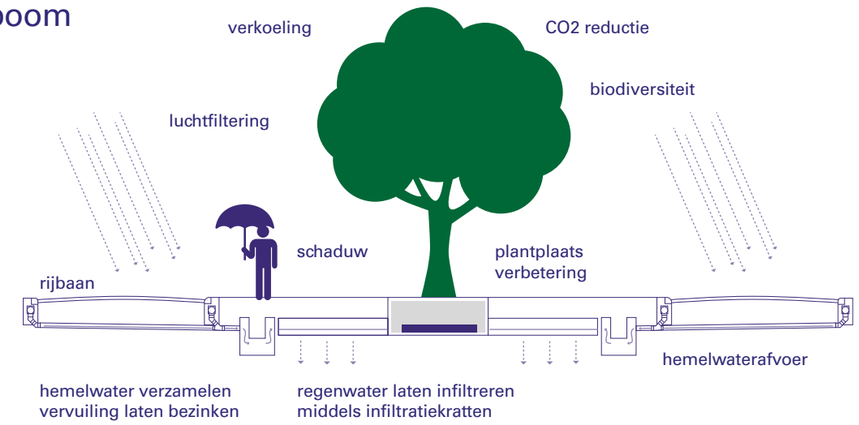
Daarnaast kunnen we het hoogteverschil benutten om de hemelwaterafvoer over het plein zichtbaar te maken met vanzelfsprekend ook een functie voor ontmoeting, beleving en spel. We willen het watersysteem en de topografie (het hoogteverschil in de ondergrond) zichtbaar en beleefbaar maken door een waterwerk: net zoals er ook vroeger een waterpomp was aan de noordzijde op het plein, ontspringt een waterstroompje in de vorm van een fontein/waterkunstwerk, daarna brengt de overstort van water een waterstroom op gang die door de gemengde zone aan de noordzijde afstroomt richting de Sint Jansstraat en uiteindelijk naar de Diepenring. Dit systeem kan bij zware buien ook het overtollige hemelwater bovengronds afvoeren.

In de ontwerpfase wordt de uitwerking van water binnen de gemengde zone en op het middenplein verder ontworpen in samenhang met de overige inrichting.

5.3 Duurzaamheid

Op velerlei wijze kan duurzaamheid een rol spelen bij de herinrichting van de Grote Markt. Of het nu hergebruik van bestratingsmaterialen is, of hergebruik van hemelwater voor evenementen, altijd dient zo veel mogelijk het gebruik van duurzame materialen, toepassingen en oplossingen voorop te staan.

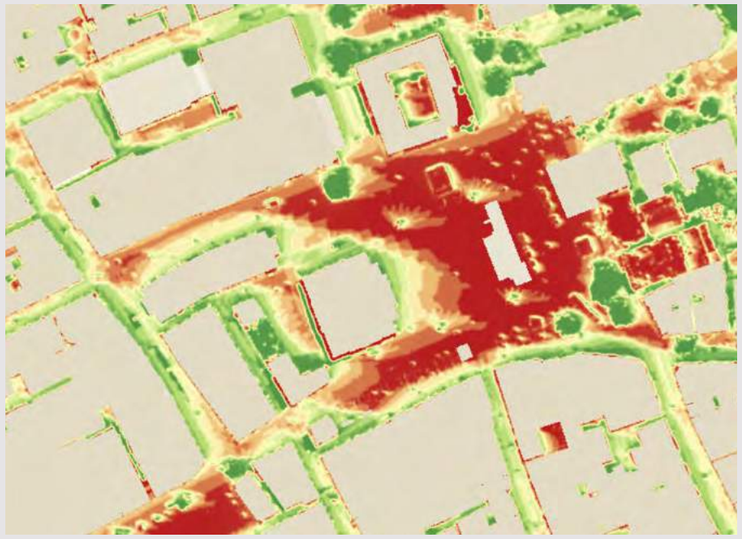
Klimaatboom

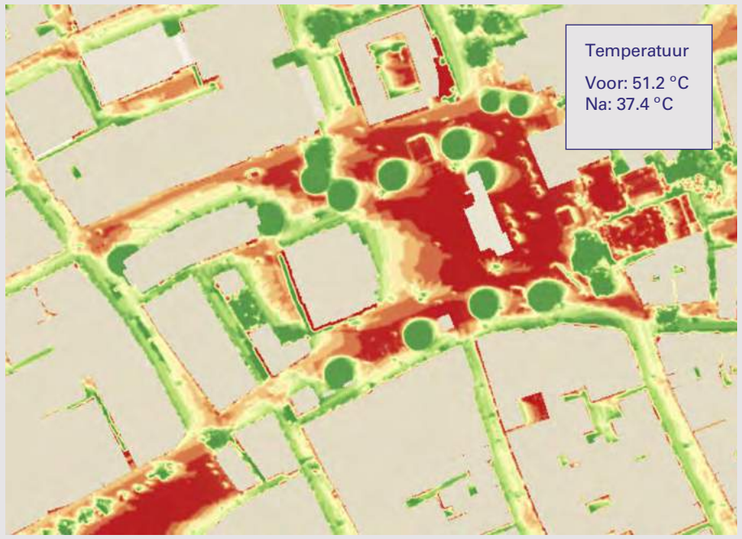

Klimaat-tool: invloed bomen op gevoelstemperatuur

Hittestress, huidige situatie.

Met aanplant conform de structuurschets van het PvE reduceert de gevoelstemperatuur bij de bomen met meer dan 10 graden!

Sechseläutenplatz, Zürich (Vetschpartner Landschaftsarchitekten)

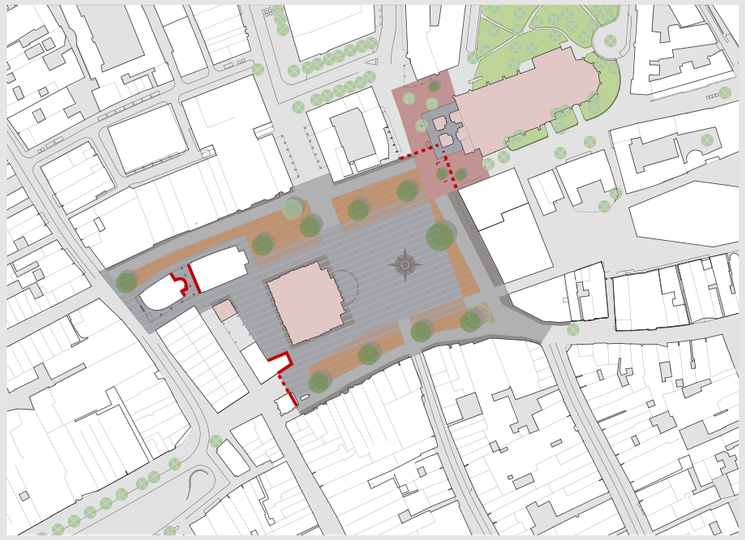

Sct Olai Square, Roskilde (MASU Planning)

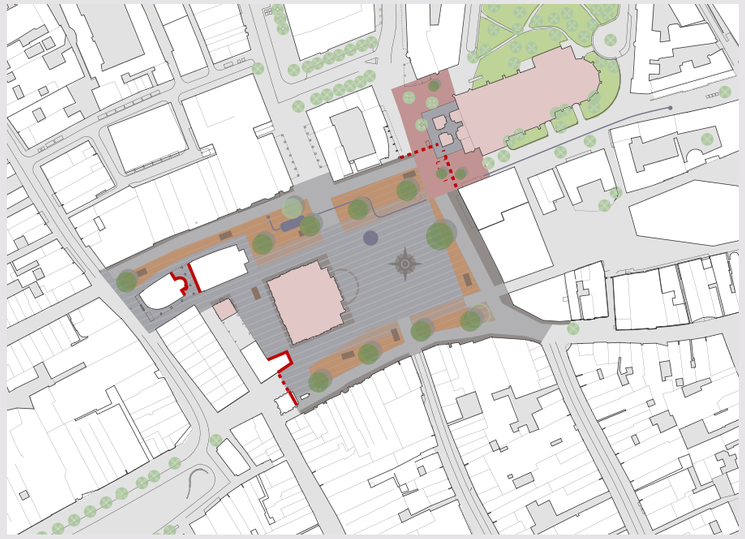

Kaarten groen en water

Kaart bomen in gemengde zone. Twee meer formele rijen aan weerszijden van het stadhuis, twee solitairen in de gemengde zone.

Kaart water in de gemengde zone. Watersysteem aan de noordzijde dat gebruik maakt van het natuurlijk hoogteverschil van de Hondsrug.

Markt als klimaat-adaptief plein’ zijn:

- Grote bomen en ander groen op het plein dragen sterk bij aan verkoeling
- Buffering van hemelwater helpt water-overlast elders te voorkomen en is bruikbaar voor bewatering bij bomen
- Hemelwaterafvoer aan de oppervlakte draagt bij aan de beleving en is een aanleiding tot spel
- Gebruik van duurzame materialen en technieken, hergebruik van materiaal

6

Structuur-schets PvE

De stapeling van verschillende programmaonderdelen op de Grote Markt noopt tot het maken van keuzes. Toegankelijkheid, evenementen, terrassen, vergroening, spelen, fietsen, standplaatsen nemen ruimte in, die niet voor iets anders gebruikt kan worden. In slechts enkele gevallen kunnen de functies worden gecombineerd. Daarbij willen we dat het gebruik van het plein flexibel is en kan meeveranderen met de tijd.

De Grote Markt vraagt gezien de betekenis voor de stad om een helder profiel. Bij iedere toevoeging van programma in de toekomst kunnen we de afweging maken in hoeverre dit bijdraagt aan het plein, aan de betekenis, het karakter van de Grote Markt en anderzijds aan de verblijfskwaliteit en beleving op de Grote Markt.

Winst in ruimtelijke kwaliteit zit daarmee niet alleen in het opschonen van het plein, de ruimte weer beleefbaar te maken als belangrijkste stadsruimte van Groningen en door een robuuste nieuwe zonering aan te brengen. Het betekent bovenal het plein weer de allure en betekenis te geven voor Stad en Ommeland die het verdient, nu en in de toekomst.

6.1 Inleiding

De structuurschets die wordt vastgesteld als onderlegger voor het nog op te stellen definitief ontwerp, is een weerslag van de keuzes die zijn gemaakt door de Stuurgroep Binnenstad/het College op basis van de hiervoor omschreven ambities (de Big 5).

Er zijn onder meer keuzes gemaakt ten aanzien van:

- De contouren van de pleinruimte, de projectgrens alsmede de flankerende maatregelen.
- De ruimtelijke en functionele zonering.
- De toepassing van bomen en groen, water en klimaatmaatregelen.
- De afwikkeling van het fietsverkeer over de Grote Markt en door de directe omgeving.

De structuurschets is nadrukkelijk nog niet een volledig bepaald ontwerp, maar legt de basisordening van de ruimte en haar mogelijk gebruik zo goed mogelijk vast. In de ontwerpfase wordt deze globale invulling verder gepreciseerd, mede op basis van techniek, archeologie, kosten etc.

6.2 Toelichting plankaart en verbeeldingen

De plankaart laat in kleur zien hoe het grondvlak van de Grote Markt opnieuw wordt gedefinieerd en ingedeeld.

Met een 2m brede stoepzone langs de gevel. Deze zone is bedoeld om direct vanuit de aangrenzende functie te gebruiken, bijvoorbeeld voor een zitbank, vergroening of terras. Langs de stoepen loopt de comfortzone, deze is royaal van maat -6 meter- en sluit aan op de trottoirs van de aangrenzende straten. De comfortzone loopt rond het gehele plein, is obstakelvrij en voorzien van geleide-en of gidslijnen voor slechtzienden en blinden. Aan de andere zijde van de comfortzone ligt op het plein de zogenaamde gemengde zone. Die naam is gekozen om aan te duiden dat we hier bewust willen mixen in het gebruik door verschillende doelgroepen. Openbare zitplekken worden gemengd met terrassen en/of speelplekken, afgewisseld met een doorgang waarin bijvoorbeeld een boom staat.

We denken aan grote houten zitobjecten, waar je ook op kunt liggen en spelen, mogelijk gecombineerd met laag groen in bakken. Naast groen en bomen zien we ook water in de gemengde zone aan de noordzijde, die gunstig ligt op de zon en hier breder kan zijn dan aan de zuidzijde.

De bomen ondersteunen ruimtelijk de zonering in de vorm van twee rijen, aan de noord en zuidzijde. Daarnaast passen we twee solitaire bomen toe om bijzondere plekken te markeren.

De gemengde zone bestaat uit telkens uit twee delen, langs de comfortzone een ca. 7m brede verblijfszone met een vaste opstelling (bomen, zitobjecten, lichtmasten etc.), ernaast een meer flexibele zone naar het open midden plein gericht. Bij grote evenementen vervalt de gebruiksfunctie van de flexibele gemengde zone deels ten gunste van het evenement.

Het open middenplein is de pleinruimte pur sang, in principe leeg en ongeprogrammeerd, de ruimte waar de grootsheid van het plein en de aangrenzende bebouwing kan worden ervaren. De lege pleinruimte is beschikbaar voor manifestaties, evenementen etc. In het zonnige deel van het plein komen waterspuiters (bedriegertjes) , door de noordelijke gemengde zone slingert zich een waterloopje met tal van speelaanleidingen.

De verlichting van het plein weerspiegelt ‘s avonds de zonering (in verschillende sferen en kleurtemperatuur) van het plein met een gevelverlichting door middel van zacht strooilicht en een specifieke uitlichting van de bijzondere gebouwen (Martinitoren, stadhuis, Goudkantoor). De gemengde zone wordt aanvullend verlicht middels lage sfeerverlichting bij zitbanken en de bomen.

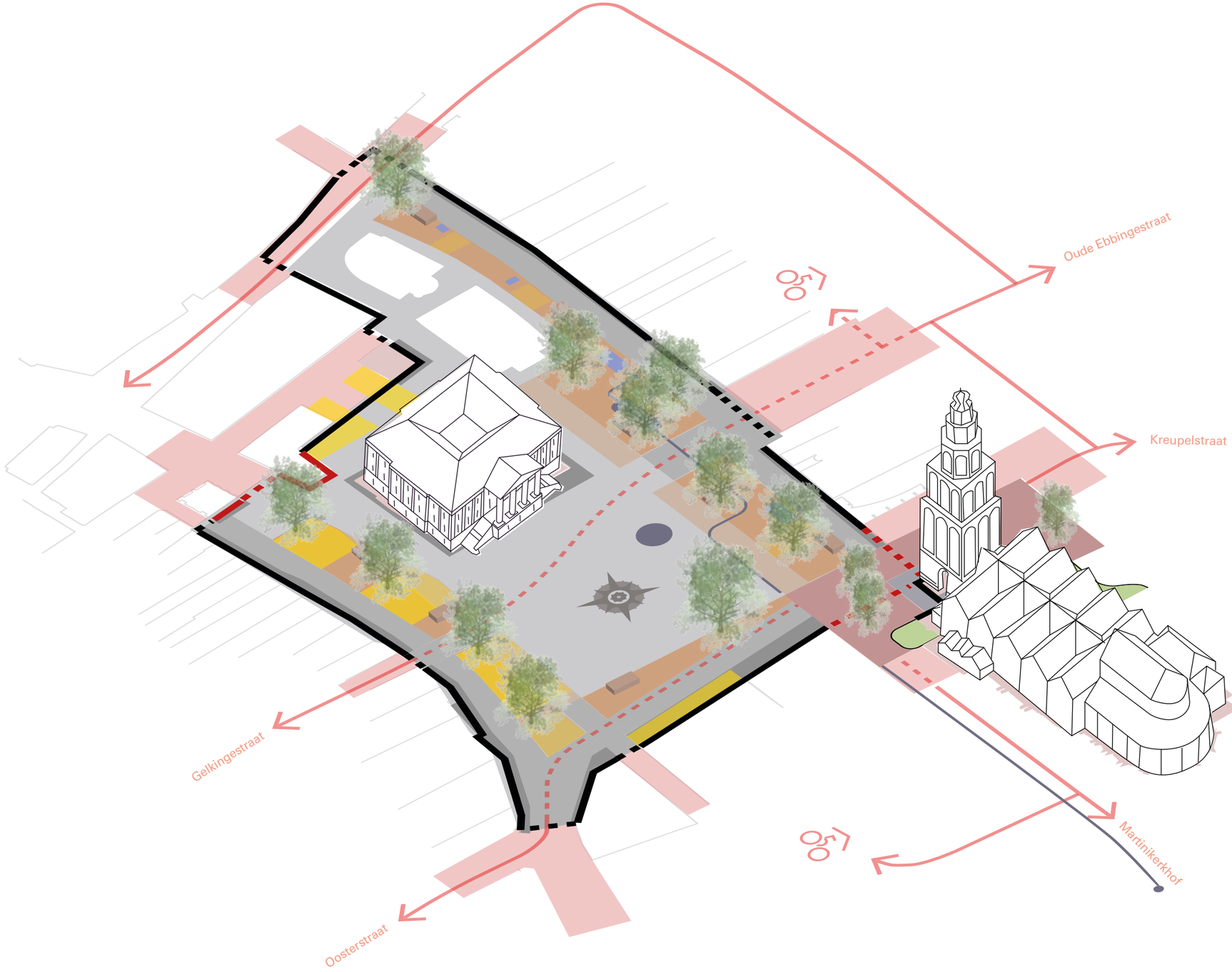
Het middenplein is meer theaterachtig te verlichten met spots.

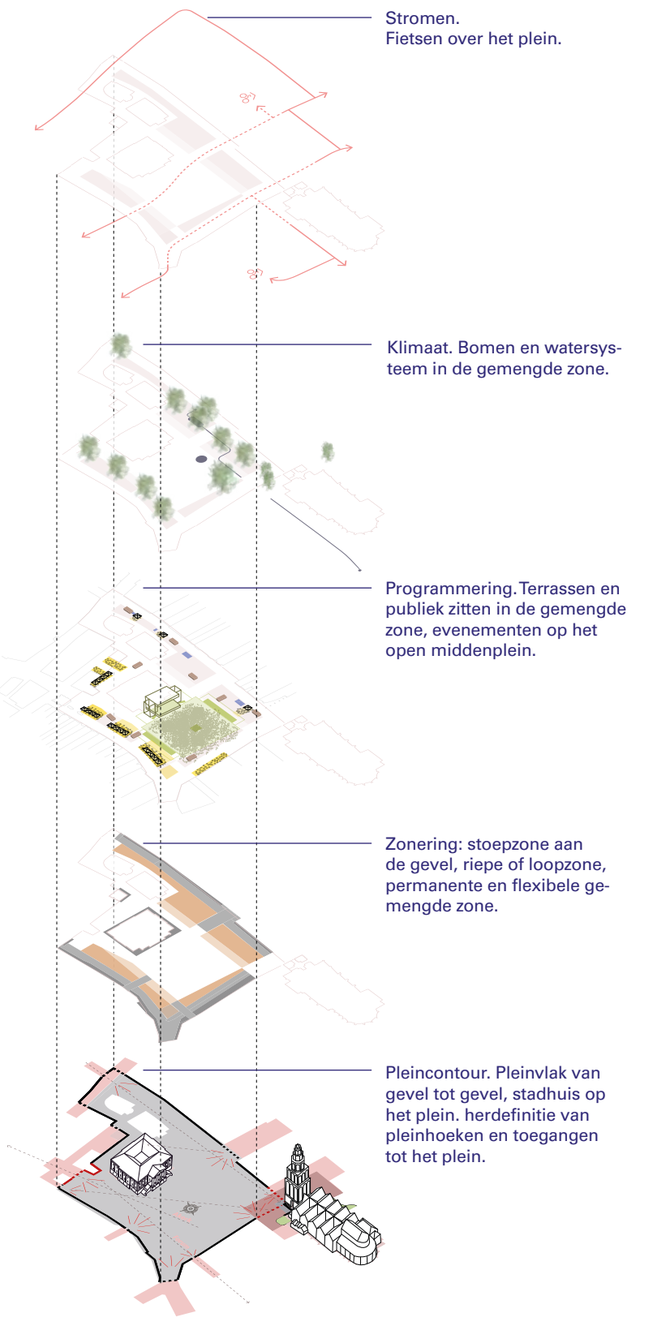
Het gehele plein krijgt een nieuwe bestrating, van gevel tot gevel met een subtiel onderscheid in kleur, textuur of formaat van de (natuur)steen. Voor de fietsroutes in noorzuid-richting bieden we twee opties aan, via de Gelkingestraat van en naar de Ebbingestraat (voor het stadhuis langs) of via de Oosterstraat van en naar de Kreupelstraat (voor de oostwand langs). We gaan nog onderzoeken hoe we kunnen sturen en doseren in aantallen op deze routes, mogelijk kunnen we fietsers al voor de Grote Markt verleiden alternatieve routes te kiezen. Dat alternatief is in ieder geval voorhanden voor de oost-west verbinding over de Grote Markt via de route door de Rode Weeshuisstraat en Kwinkenplein. Op rustige momenten kan er over de Grote Markt gefietst worden. Nemen voetgangers de ruimte meer en meer in, dan is de alternatieve route aantrekkelijker. Om die reden denken we dat we langs de noordwand niet echt een route hoeven aan te duiden. Dit is wel het geval voor de beide noord-zuidroutes, zodat het voor de voetgangers zowel als voor de fietsers overzichtelijker en veiliger wordt. In het vervolgontwerp onderzoeken we verder hoe dit moet worden vormgegeven.

Samenvattend

- Eén doorlopende vloer van gevel tot gevel in hoogwaardige bestrating
- De overlap tussen Martinikerkhof en de Grote Markt krijgt een eigen bestrating en groeninvulling
- Zonering vanuit de gevel met stoepzone-comfortzone (riepe) en gemengde zone
- Middenplein blijft open
- De gemengde zone biedt ruimte voor groen, publiek zitten, commerciële terrassen, spelen, water, kunst
- De gemengde zone varieert in breedte en reageert op de functies in de gevel
- De eerste 7m van de gemengde zone vanaf de comfortzone krijgt een vaste opstelling met bomen, zitobjecten, terrassen etc.
- De rand van de gemengde zone langs het open middenplein is flexibel en krijgt geen vaste objecten
- Bomen staan in de gemengde zone in een rij, zowel aan de noord- als de zuidzijde. Daarnaast is er ruimte voor een solitaire boom voor de Oostwand en op de hoek Guldenstaar/Grote Markt.
- Water is onderdeel van de gemengde zone aan de noordzijde in de vorm van een nader uit te werken stromend watersysteem dat de Grote Markt verbindt met het Martinikerkhof.
- Doorgaand fietsverkeer noord-zuid zowel voor het stadhuis langs als voor de Oostwand. Kris-krasverkeer over het plein wordt zo veel mogelijk voorkomen. Doorgaand oost-west verkeer wordt omgeleid via de Rode Weeshuisstraat en Kwinkenplein. Langs de noordwand kan wel gefietst worden buiten winkeltijden.

Oude Ebbingestraat
Kreupelstraat
Martinikerkhof
Oosterstraat
Gelkingestraat

Stromen.
Fietsen over het plein.
Klimaat. Bomen en watersysteem in de gemengde zone.
Programmering. Terrassen en publiek zitten in de gemengde zone, evenementen op het open middenplein.
Zonering: stoepzone aan de gevel, riepe of loopzone, permanente en flexibele gemengde zone.
Pleincontour. Pleinvlak van gevel tot gevel, stadhuis op het plein. herdefinitie van pleinhoeken en toegangen tot het plein.

Toekomst impressies

Op de pagina’s hier na ziet u impressies van hoe de Grote Markt er uit kan komen te zien. Het feitelijke ontwerp voor het plein moet nog worden gemaakt. In voorliggend PvE is de basis-opzet bepaald van de pleincontouren, de ruimtelijke en functionele indeling van het plein. De impressies zijn een verbeelding hiervan. De 3D-beelden tonen de gewenste sfeer en uitdrukking van de Grote Markt als hèt centrale plein, geven een impressie hoe het plein er ongeveer uit zal zien en hoe het mogelijk gebruikt gaat worden.

Vogelvlucht

Kreupelstraat

Oosterstraat

St. Jansstraat

Ebbingestraat

Herestraat

Zwanestraat

6.3 Beeldregie

We willen dat de Grote Markt weer een uitstraling krijgt die passend is bij de status als hét centrale plein van Groningen. Dat zit voor een groot deel in de kwaliteit van de inrichting en de gebruikte materialen, maar zeker ook in wat er in en aan de ruimte komt te staan.

We willen dat het plein er ook op langere termijn goed uit blijft zien, om die reden stellen we vooraf als onderdeel van de ontwerpfase beeldregie op ten aanzien van: reclame, uitstallingen, terrasmeubilair en -afscheidingen, LED schermen, standplaatsen en de kiosk.

Deze beeldregie gaat over het uiterlijk; de kleur, de materiaalkeuze, de verschijningsvorm van objecten op en aan het plein. De set van beeldkwaliteitsregels kan pas worden opgesteld als uitwerking van het nog op te stellen ontwerp.

6.4 Flankerende ontwerpvraagstukken

Het is onmogelijk om in dit PvE alle ins en outs van de herinrichting volledig te belichten, sommige vraagstukken vragen nader onderzoek of ontwerp-verkenningen en liggen buiten de projectgrenzen.

Directe omgeving

Hoe sluiten we de aangrenzende straten goed aan op de vernieuwde Grote Markt? Veelal is er een tijdelijke overgang nodig in afwachting van een daadwerkelijke herinrichting van deze straat op een later moment. Hoe kunnen we hierop anticiperen met de juiste ‘no-regret’ oplossingen?

Ruimere omgeving

De fietsroute Kwinkenplein en Rode Weeshuisstraat is belangrijk voor het functioneren van de Grote Markt. Herinrichting van de Rode Weeshuisstraat is al in planvormingsfase, het Kwinkenplein is (nog) niet gedefinieerd als project. Bekend is dat hier een opgave ligt om kortdurend fietsparkeren op maaiveld te faciliteren, in combinatie met regulering op de Grote Markt. Mogelijk wijzigt ook de auto-ontsluiting. Daarnaast zal een taxi-standplaats moeten worden ingepast.

Het Zuiderdiep is middels de Oosterstraat en Gelkingestraat direct verbonden met de Grote Markt. Waar de beste plek is om over te steken voor fietsers en voetgangers hangt mede af van de manier waarop het halteren van bussen wordt georganiseerd. Dit vraagstuk bepaalt mede de verdeling in aantallen fietsers over beide routes en is om die reden belangrijk om gelijktijdig met het ontwerpen aan de Grote Markt aan te werken.

Niveau Binnenstad

Hier spelen vraagstukken als: hoe groot is het voetgangersgebied en hoe gaan we daarbinnen om met de fiets, naast wat zijn de doorgaande fietsroutes door de binnenstad en hoe kunnen we de druk verdelen om te voorkomen dat bepaalde voorkeursroutes overbelast raken?

6.5 Ontwerpopgaven en aandachtsgebieden

Veel aspecten zijn reeds in de structuurschets ‘geland’, maar er zijn ook vraagstukken die nader ontwerp-onderzoek nodig hebben:

Evenementen

Bij de verdere uitwerking van het ontwerp zal op basis van het PvE ruimte moeten worden gevonden voor grote evenementen (8.000 bezoekers) waarbinnen de bestaande grote evenementen kunnen worden ingepast en waarbij logistiek, veiligheid en functioneren gewaarborgd blijven.

Standplaatsen/kiosk

Onderzoek is nodig hoe en waar de standplaatsen en kiosk ruimtelijk kunnen worden ingepast, welke voorzieningen nodig zijn en hoe de vormgeving kan worden verbeterd.

Terrassen

Situering en omvang van terrassen en de manier waarop deze kunnen worden ingepast binnen de gemengde zone is nader te onderzoeken, mede in relatie tot menging met publiek zitten.

Straatmeubilair

Dit is een specifieke ontwerpopgave om te komen tot een serie van objecten voor de Grote Markt, die uitnodigend zijn voor verschillende leeftijden en doelgroepen en brede gebruiksmogelijkheden bieden (zitten, liggen, eten, werken, spelen); ofwel custom-made, ofwel aanpassingen aan bestaande marktmodellen. Het te plaatsen straatmeubilair moet van hoge kwaliteit zijn, robuust en bestand tegen veelvuldig gebruik. Daarnaast moeten de meest kwetsbare onderdelen courant en goed vervangbaar zijn zodat een lange gebruikstermijn gegarandeerd is. Het losse straatmeubilair op het plein en in de flexibele gemengde zone moet in het geval van evenementen gemakkelijk te verwijderen en op te slaan zijn.

Kunst

Toegepaste kunst kan mogelijk worden ingezet bij de vormgeving van straatmeubilair of waterwerken. Verder onderzoeken we hoe de ceremoniële functie van het plein middels kunst verbeterd kan worden.

Groen

Voor de bomen is onderzoek nodig naar de meest geschikte plek, zowel ruimtelijk als technisch en functioneel. Ook de soortkeuze(s) moeten worden bepaald. Naast bomen onderzoeken we hoe laag groen kan helpen om de gemengde zone te geleden en aangename zitplekken te maken.

Water

Onderzoek nodig voor afkoppelen van verhardoppervlak, zowel bestrating als dakoppervlak van de bestaande bebouwing rondom de Grote Markt. Onderzoek naar de afvoer en gebruiksmogelijkheden van dit op te vangen water, in combinatie met de nadere uitwerking van het idee van een watersysteem; techniek, materialisering en vormgeving.

Archeologie

In het plangebied van de Grote Markt bevinden zich archeologisch waardevolle locaties. Onderzocht moet worden waar en hoe groot deze locaties zijn en wat de mogelijkheden zijn om deze waarden te behouden en/of eventueel als het niet anders kan op te graven.

Aan het opgraven zijn hoge kosten verbonden.

Kabels en leidingen

Veel van de huidige kabels en leidingen zijn (theoretisch) al in beeld. Onderzoek naar de exacte ligging en de hoeveelheid ruimte beslag in de ondergrond moet nog in detail in beeld gebracht worden. Dit is onder andere belangrijk voor plaatsing van de bomen en waterelementen. Verder moet gekeken worden naar de technische staat en de locaties van de huidige energievoorziening van het plein voor o.a. evenementen (voldoende en op de juiste plaats bij een vernieuwde inrichting).

Verlichting

Verlichting zal in primair gericht moeten zijn op openbare veiligheid, daarnaast kan verlichting ondersteunend zijn voor sfeer en divers gebruik van de ruimtes.

Voor bepaalde vraagstukken is nader onderzoek nodig, zoals bijvoorbeeld ten aanzien van:

- Verkeers-juridische zaken met betrekking tot regulering, bebording en verkeersregimes. De uitkomst hiervan beïnvloedt mede het ontwerp en vice versa.
- Nudging: ruimtelijk-psychologische ‘sturing’ van gewenst gebruik.
- Flexibel gebruik van het middenplein en binnenrand gemengde zone
- Hoe geven we de wens van flexibel gebruik vorm, wat zijn de beheers-technische randvoorwaarden?
- Duurzaamheid en klimaatadaptatie.
- Onderzoek naar technische oplossingen m.b.t. waterberging in relatie tot boomplaatsen. Onderzoek naar her te gebruiken materialen.

7

Functioneel Technisch PvE

Inleiding

In het functioneel PvE komt een aantal onderwerpen aan de orde waar nadere eisen en opgaven voor het ontwerp gesteld moeten worden of waar aanvullend onderzoek noodzakelijk is. Zo is met name op het gebied van de technische consequenties van toepassing van bomen, behoud van archeologie en (mogelijk ook) waterberging nader technisch onderzoek noodzakelijk.

Waar dit niet, of slechts in beperkte mate aan de orde is, wordt voor het technisch PvE verwezen naar de binnen de gemeente gangbare eisen en randvoorwaarden, procedures en bestaande regelgeving. Deze zijn derhalve niet opgenomen in dit PvE.

7.1 evenementen

De lay-out en de oppervlakte van de beschikbare ruimte op het plein verandert. Dit heeft gevolgen voor het organiseren van evenementen. Er is door een onafhankelijk bureau onderzocht wat de consequenties zijn voor het organiseren van de huidige evenementen op de Grote Markt.

Uitgangspunten:

- Het kunnen organiseren van verschillende typen evenementen is een belangrijke functie van het plein.
- De beschikbare ruimte voor evenementen (incl. kermis) bevindt zich op het open middenplein en in de flexibele gemengde zone.
- De comfortzone blijft altijd vrij om zo rondom het evenement te kunnen bewegen.
- Het plein moet flexibel in te richten zijn zodat er meerdere opstellingen voor verschillende typen evenementen mogelijk zijn.

Capaciteit:

- De bruto vloeroppervlakte beschikbaar op het open middenplein en de flexibele gemengde zone is ongeveer 10% minder dan in de huidige situatie.
- De oppervlakte van het open middenplein en de flexibele gemengde zone bedraagt in de structuurschets samen ongeveer 5600m2.
- De capaciteit van het marktplein of in daar opgestelde tenten wordt berekend aan de hand van de volgende bezoekersdichtheden:
  - in tenten: maximaal 3 personen per m2 netto vloeroppervlak (BBG-BOP 4 personen/m2);
  - outdoor: gemiddeld 2,5 persoon per m2 netto vloeroppervlak (BBG-BOP 4 personen/m2)
- De richtlijn voor het maximaal aantal bezoekers bij een evenement op de Grote Markt.
  - Tussen beide Markten en de rijbanen om het plein is 8.000 personen. Dit aantal is afhankelijk van meerdere factoren zoals het type evenement, de uiteindelijke opstelling en de noodzakelijk geachte gezondheids- en veiligheidsmaatregelen. (uit: evenementenprofiel Grote Markt).

Voor evenementen met 8.000 bezoekers is een netto vloeroppervlakte van 3200m2 nodig. Dit is exclusief de oppervlakte van alle elementen die nodig zijn voor evenementen als een podium, bars en een backstage.

De capaciteit van de Grote Markt bedraagt nu maximaal 10.000 bezoekers.

Het onderzoek heeft uitgewezen dat het conform het voorziene ontwerp van de structuurschets nog steeds mogelijk zal zijn om 8.000 bezoekers te ontvangen. Door slim gebruik te maken van de ruimte kan dat zelfs oplopen tot 10.000 bezoekers, maar dat zal

mede afhankelijk zijn van de indeling en (podium)opstellingen.

Het onderzoek heeft verder uitgewezen dat de huidige evenementen in de toekomst met dezelfde capaciteit, maar wel in een aangepaste vorm georganiseerd kunnen worden op het plein.

Ook de kermis kan in de toekomst een plek krijgen op de Grote Markt. Wel geldt hier dat het aantal attracties dat een plek kan krijgen vermindert en/of verandert in grootte.

Uitgangspunten ontwerp

- In de permanente gemengde zone bevinden zich permanente, vaste, elementen. Denk hierbij aan bomen, verlichtingsmasten, zitgelegenheden, spelaanleidingen, waterelementen en afvalbakken. Deze worden niet verwijderd bij evenementen.
- In de permanente gemengde zone kan ruimte beschikbaar komen voor evenementen als de positie van de permanente elementen kan worden afgestemd op de benodigde ruimtevraag voor evenementen. De verdere uitwerking moet uitwijzen wat er mogelijk is.
- De oppervlakte van de permanente gemengde zone bedraagt ongeveer 2500m2. In de permanente gemengde zone is ruimte beschikbaar voor evenementen indien de terrassen verwijderd worden op last van de terrasvergunning (mits passend i.v.m. de vaste permanente objecten).
- Bij podiumoptredens komt er aan het einde van het evenement een grote hoeveelheid bezoekers in beweging. Bij grootschalige bijeenkomsten en evenementen is daardoor maximale ruimte nodig voor de drukke routes die in- en uitstroom faciliteren. In de hoeken naar de pleintoegangen worden daarom geen vaste — niet-verwijderbare — elementen geplaatst.

Opgaven ontwerp:

- De locatie van de solitaire boom voor de oostwand beperkt het plaatsen van een podium en daarmee de capaciteit van het evenement. Onderzocht moet worden of en zo ja, hoe deze boom geplaatst kan worden om meer mogelijkheden te bieden voor evenementen- zonder het ontwerpidee achter de structuurschets te veel aan te tasten.
- In de uitwerking van de structuurschets is het van belang om de positie, grootte en vormgeving van de elementen in de permanente zone ook te beschouwen vanuit de mogelijkheden voor evenementen (waaronder de kermis). Nader onderzoek moet uitwijzen hoeveel vrije ruimte in deze zone eventueel kan bijdragen aan het uitbreiden van de mogelijkheden van het evenemententerrein.

Calamiteiten

Bij grote evenementen komen veel mensen samen op de Grote Markt, daarnaast sluit de pleinruimte aan op het drukke uitgaansgebied van de Poelestraat/Peperstraat. Met de komst van het Forum als nieuwe bestemming met publiekstrekkende functies, komen ook nieuwe loopstromen van en naar de Nieuwe Markt op gang. Het is dus zaak ook over noodsituaties op en rond de Grote Markt na te denken.

Uitgangspunten:

- Bij calamiteiten is het van groot belang dat er voldoende ruimte is om te vluchten. De benodigde totale vluchtbreedte wordt bepaald door de doorstroomnorm en de ontruimingstijd.
- De doorstroomnorm bedraagt maximaal 82 personen per meter breedte per minuut
- De ontruimingstijd bedraagt maximaal 8 minuten.

- De vluchtbreedte wordt berekend volgens de volgende formule: aantal personen: (doorstroomnorm x ontruimingstijd).
- Bij 8.000 personen bedraagt de vluchtbreedte minimaal 12,2m. Bij 4 uitgangen betekent dit een gemiddeld minimale breedte van 3,1m per uitgang.
- Bij 10.000 personen bedraagt de vluchtbreedte minimaal 15,3m. Bij 4 uitgangen betekent dit gemiddeld minimaal 3,8m per uitgang.
- In de hoeken van het plein moet er tijdens evenementen voldoende vluchtbreedte zijn in het geval van calamiteiten. Dit is met name van belang voor de zuidoostelijke hoek bij de Oosterstraat/Poelestraat vanwege grotere loopstromen. Tijdens grote evenementen zijn de hoeken dus vrij van obstakels.
- Indien er in de toekomst een combinatie gemaakt wordt van gelijktijdige evenementen op de Grote Markt en de Nieuwe Markt (en de Vismarkt en Poelestraat) moet er onderzoek worden uitgevoerd naar dit samenstel van pleinen in relatie tot crowd-management, programmering en calamiteitenroutes etc.
- Door de verbinding tussen de Nieuwe Markt en de Grote Markt zullen ook publieksstromen anders verlopen. Overzicht (denk dan ook aan CCTV), adequate verlichting en voldoende vrije publieksruimte zijn dan relevante elementen om druk(te) te kunnen managen. De smalle doorgang van de Naberstraat kan bij grote drukte leiden tot ‘overcrowding’ en verdrukking, zeker bij loopstromen uit twee richtingen.
- De bomen in de openbare ruimte vormen ook een nadrukkelijk aandachtspunt als het gaat om zichtbaarheid vanuit het perspectief van cameratoezicht (en overzicht bij evenementen). De combinatie van de posities van bomen en camera’s moet dus goed met elkaar in verband gebracht en overwogen worden.

Opgaven ontwerp:

- Vaste elementen kunnen bij calamiteiten gevaar opleveren omdat vluchtende bezoekers hier tegenaan kunnen lopen of hierover kunnen struikelen. Mogelijk moeten bij grote evenementen afschermingen rondom deze objecten worden geplaatst. Nader onderzoek moet uitwijzen hoe dit in het ontwerp of in de evenementinrichting zoveel mogelijk voorkomen kan worden.
- Er bevinden zich geen vaste objecten die boven het maaiveld uitsteken op het open middenplein en in de flexibele gemengde zone.
- In deze beide zones steken ook waterelementen niet boven maaiveld uit en/of deze kunnen bij evenementen afgedekt worden.
- Waterelementen moeten uitgezet kunnen worden tijdens evenementen.
- Verlichting is een belangrijk aspect in de beleving van een evenement. Een aantal evenementen is zo specifiek, zoals muziekoptredens, dat de evenement-verlichting onafhankelijk van de pleininrichting wordt toegevoegd op het podium. De permanente openbare verlichting moet echter ook in staat zijn licht-scenario’s te kunnen draaien om zo bij te dragen aan de ambiance van evenementen. Een lichtplan moet dit verder uitwerken.

- Er worden bomen op de Grote Markt geplaatst. Op dit moment is niet duidelijk of dit bepaalde vogels/vleermuizen gaat trekken. Het wordt niet geadviseerd de geplande bomen te voorzien van nestkasten of vleermuiskasten. Dit zal bij het organiseren van evenementen op de Grote Markt mogelijk leiden tot conflicten met de vogel- en habitatrichtlijnen.

Techniek en beheer

Elektra:

- Een flexibel in te richten plein betekent dat er meerdere aansluitpunten met voldoende capaciteit voor evenementen op het plein moeten zijn.
- Bij voorkeur in de grond verzonken punten.
- Locaties worden in het vervolg onderzoek opgepakt. Op dit moment zijn drie punten voldoende.

Water:

- Locaties moeten overeenkomen met de locaties van het riool.
- Druk (vraag staat uit bij de technische dienst).
- Geen drinkwater (?).

Kerstboomput:

- Moet terugkomen op het plein.

Riool:

- Het hoofdriool op en rond het plein voor opvang van vuilwater, is up to date en heeft nog een lange levensduur. Ten bate van de nieuwe inrichting zullen mogelijk nieuwe aansluitingen moeten worden gemaakt.

Terrasvergunningen:

- In de nieuwe terrasvergunningen moet komen te staan dat terrassen verwijderd moeten kunnen worden bij evenementen.
- Vaste standplaatsen.
- De positie van vaste objecten, bomen, eventuele vaste waterelementen, maar ook bijvoorbeeld de locatie van de kiosk hebben invloed op de flexibiliteit, indeelbaarheid en potentiele capaciteit van een evenement.
- De ondergrond van de Grote Markt bestaat uit klinkers en keien waarmee een patroon is aangebracht. In het midden van de markt is een mozaïek in de vorm van een ster (windroos) aangebracht. Dit mozaïek moet in de huidige situatie worden afgedekt met rijplaten als er zwaar verkeer of heftrucks overheen rijden.
- Er zijn geen bevestigingspunten in de grond. Er moeten zelfdragende constructies gebruikt worden.

7.2 verkeer

Momenteel wordt er gewerkt aan de nieuwe Mobiliteitsvisie, daarin wordt ook opnieuw naar de Binnenstad gekeken. Dit denken is nog niet volledig uitgekristalliseerd, de bijgaande kaartjes laten een voorlopige denkrichting zien. Wat betreft mobiliteit ligt de nadruk op de voetganger en de fiets, OV en (steeds) minder op gemotoriseerd verkeer. We streven naar een groter, aaneengesloten voetgangersgebied, waar dus geen auto's rijden. Het fietsnetwerk blijft fijnmazig, maar we onderzoeken wel of alternatieve routes mogelijk zijn om de druk op overbelaste locaties te verlichten. De doorgaande fietsroutes zijn de lijnen waarlangs (nieuwe) mogelijkheden voor fietsenstalling moet worden gevonden, bij voorkeur aan de randen van het voetgangersgebied. Het is onvermijdelijk dat fietsroutes en OV-lijnen elkaar kruisen, met name aan het Zuiderdiep. Dit vraagt nog een zorgvuldige afweging en keuze voor maatregelen ter plaatse.

Voetgangersgebied:

Om het verblijfsklimaat in het historische stadshart te verbeteren, geven we de voetganger in de binnenstad ruim baan. Passend bij de sfeer die mensen van onze binnenstad verwachten, of ze nu van ver komen of uit de woonwijken rondom de binnenstad. Zo stimuleren we de lokale economie en de toeristische sector, zorgen we voor een goed vestigingsklimaat en vergroten we met herkenbare looproutes naar het station, bushaltes en parkeergarages de aantrekkelijkheid van het OV en de parkeervoorzieningen. Investeren in de voetganger heeft ook een duidelijk sociale dimensie en draagt bij aan doelen op het gebied van welzijn, milieu, duurzaamheid en veiligheid (ogen op straat). Door het verminderen van gemotoriseerd verkeer ontstaat een omgeving die uitnodigt tot bewegen, met een positief effect op luchtkwaliteit en gezondheid en met een directe relatie tot Healthy Ageing.

We werken aan een uitbreiding van het aaneengesloten voetgangersgebied en een netwerk van herkenbare en attractieve looproutes. Toegankelijkheid voor anders mobiele mensen, zoals blinden en slechtzienden, mensen in een rolstoel, ouderen, kinderen, hoort daar vanzelfsprekend bij. Dit doen we onder andere door het aantal gevaarlijke oversteekpunten en conflicten met zwaar verkeer sterk te verminderen en aanlooproutes vanaf de nieuwe haltes toegankelijker in te richten. Ook willen we fietsers meer structuur bieden door uitbreiding van de fietsvakken en andere stallingscapaciteit aan de randen van het voetgangersgebied gecombineerd met handhaving, zeker op plekken waar looproutes worden geblokkeerd. Dit biedt ook kansen de openbare ruimte aantrekkelijker te maken voor ouderen en kindvriendelijker in te richten. Dit alles vanuit onze overtuiging dat de binnenstad toegankelijk en bruikbaar moet zijn voor iedereen.

Flankerende maatregelen Gedempte Zuiderdiep

Een fietsroute in twee richtingen door zowel de Oosterstraat als de Gelkingestraat vraagt extra aandacht voor de verkeersveiligheid bij de oversteekplaatsen rondom de geplande centrale bushalte voor de binnenstad op het Gedempte Zuiderdiep. Deze bushalte zal naar verwachting veel meer gebruikt worden als gevolg van het opheffen van de bushalte op de Grote Markt. Meer reizigers zullen als gevolg daarvan vermoedelijk via de Gelkingestraat en Oosterstraat het kernwinkelgebied in lopen. Zonder de voorgenomen uitbreiding van de halte- en perroncapaciteit is de kans groot dat een verkeersopstopping ontstaat van bussen. Het doorkruisen van deze drukke centrale bushalte door fietsers via de twee voorgenomen routes en voetgangersloopstromen wordt vanwege het beperkte zicht door halterende bussen, de hoeveelheid en volumes van bussen in combinatie met de vele voetgangers en fietsers een complexe verkeerssituatie. De voorziene herinrichting van de bushalte op het Gedempte Zuiderdiep dient rekening te houden met bovenstaande aspecten.

Flankerende maatregelen taxi's en WMO vervoer

Taxi's zijn in beginsel in het voetgangersgebied niet toegestaan. Veel bezoekers van de binnenstad maken echter wel gebruik van de taxi. Voor deze taxigebruikers is het van belang dichtbij het kernwinkelgebied of uitgaansgebied opgehaald of afgezet te kunnen worden. Kansrijke locaties voor een nieuwe taxistandplaats zijn de omgeving Kreupelstraat/Kwinkenplein en het Gedempte Kattendiep (noordzijde).

Het WMO-vervoer is grotendeels gericht op sociaal-, recreatief- en medisch vervoer. WMO-vervoer wordt op dit moment door taxi's georganiseerd. Voor WMO-gebruikers is het wel toegestaan het voetgangersgebied in te rijden. Hiervoor dient een ontheffingsregeling opgesteld te worden.

Flankerende maatregelen Hulpverleningsdiensten

Net als taxi's maken hulpverleningsdiensten momenteel gebruik van de voor bussen en ander gemotoriseerd verkeer ingerichte

Kaart voetgangersgebied

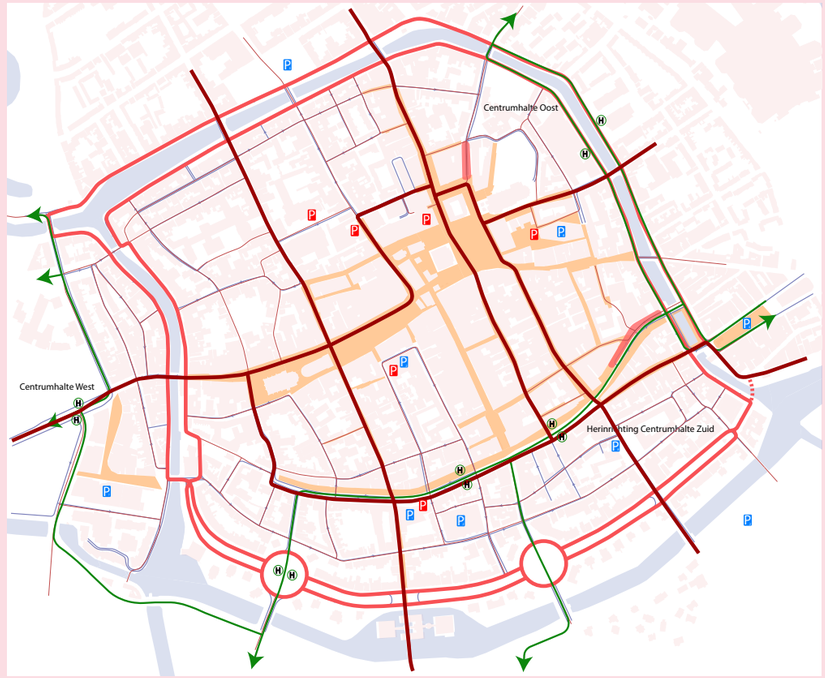
Kaart voetgangersgebied fietsnetwerk

Kaart voetgangersgebied fietsnetwerk OV

Kaart voetgangersgebied fietsnetwerk OV taxi auto

asfaltdelen. Deze ‘busstraten’ worden nu gezien als de belangrijkste aanrijstraten voor hulpverleningsdiensten. De Gelkingestraat en Oosterstraat worden in de nieuwe situatie door fietsers in twee richtingen gebruikt en de hoeveelheid voetgangers zal ook gaan toenemen. De Grote Markt is daarnaast een uitgaansgebied en evenementenlocatie. Het is van levensbelang deze snel te kunnen bereiken bij een incident of calamiteit.Welke maatregelen nodig zijn om de Grote Markt bereikbaar te houden voor hulpverleningsdiensten is een belangrijk aandachtspunt dat verder uitgewerkt zal moeten worden.

Flankerende maatregelen laad- en losverkeer

Aan de Grote Markt zitten diverse functies die bevoorraad moeten worden. Maar de Grote Markt is ook een knooppunt van diverse bevoorradingsroutes in de Binnenstad. Het huidige bevoorradingsverkeer neemt veel ruimte in beslag, wat invloed heeft op de aantrekkelijkheid en toegankelijkheid van het plein. In de Binnenstad zijn al diverse ontwikkelingen gaande rondom Stadslogistiek. Zo zijn er initiatieven voor kleinere voertuigen (bijv. cargobikes), is er strenger toezicht (camera-handhaving) en liggen er ideeën voor bevoorradingshubs. Specifiek voor de functies aan de Grote Markt is van belang zoveel mogelijk aan te sluiten bij deze ontwikkelingen.

De keuze voor twee noord-zuid fietsroutes, een verlegde oost-west fietsroute door de Rode Weeshuisstraat en de inrichting van de Grote Markt heeft ook gevolgen voor de routering van het bevoorradende verkeer. De maatregelen die concreet nodig zijn om de binnenstad te kunnen blijven bevoorraden als gevolg van de herinrichting van de Grote Markt, dienen nader uitgewerkt te worden.

Nog te nemen besluiten:

Het is onduidelijk of op de Grote Markt en de routes naar de Grote Markt rekening moet worden gehouden met aanvullend (alternatief) openbaar vervoer zoals het pendelbusje dat recent tussen de centrumhalte West en de binnenstad reed. Indien dit het geval is, zal dit mogelijk ook consequenties hebben voor het gebruik en inrichting van de beoogde routes voor fietsers, laad- en losverkeer en hulpverleningsdiensten door de Gelkingestraat, Oosterstraat en Rode Weeshuisstraat.

Samengevat de opgaven voor de ontwerpfase:

- Uitwerking verkeersbesluit voetgangersgebied en fietsparkeerverbod Grote Markt
- Uitwerking plan intensivering fietsparkeervoorzieningen directe omgeving Grote Markt
- Uitwerking “fietsvisie” en “uitvoeringsplan fiets” Binnenstad
- Uitwerking ontheffingsregeling WMO-vervoer
- Uitwerking routering en bereikbaarheid laad- en losverkeer
- Uitwerking herinrichtingsplan bushalte Gedempte Zuiderdiep
- Uitwerking herinrichtingsplan nieuwe taxistandplaatsen
- Uitwerking plan bereikbaarheid Grote Markt door Hulpverleningsdiensten
- Besluit over wel/niet aanvullend openbaar vervoer van en naar de Grote Markt

7.3 TOEGANKELIJKHEID

Voor de verdere uitwerking van toegankelijkheid baseren we ons op de recente evaluatie van de projecten in de westelijke binnenstad. De structuurschets is onlangs in conceptvorm al voorgelegd aan de Werkgroep Toegankelijk Groningen. Het thema toegankelijkheid krijgt zijn concrete uitwerking in de ontwerpfase, waarbij de werkgroep Toegankelijk Groningen wederom betrokken zal zijn.

Naar aanleiding van de bespreking van de structuurschets zijn alvast genoemd:

- Voorkeur voor een zo duidelijk mogelijk onderscheid tussen loop- en fietszone (kleur, contrast, textuur).
- Hoe kunnen blinden en slechtzienden op het middenplein komen en deze ruimte doorkruisen?
- Trek lering uit de toegankelijkheidsevaluatie voor de westkant van de binnenstad.
- Neem de wensen van de Oogvereniging serieus bij de toepassing van geleidelijnen.
- Hoe voorkom je dat er geen laad- en losverkeer op de blinden-geleidelijn in de comfortzone komt te staan?
- Het bestaande mindervalidentoilet in de kiosk is gewenst als voorziening, maar voldoet in de huidige staat onvoldoende, vraagt modernisering.

7.4 SPELEN

Voor de gehele binnenstad is het afgelopen jaar het thema Spelen in de Binnenstad uitgewerkt in een ambitiedocument. Het thema ‘Spelen’ kan bijdragen in het verhogen van de verblijfskwaliteit. De ambitie voor dit nieuwe thema is om de binnenstad aantrekkelijker te maken voor kinderen en hun (groot)ouder, al kan de doelgroep breder gezien worden: de Homo Ludens oftewel de spelende mens. Het doel is daarbij meerledig. Naast het langer en prettiger verblijven, beogen we ook meer beweging, meer actieve ontmoeting en uiteindelijk een aantrekkelijker binnenstad voor alle doelgroepen, van jong tot oud.

Het uitgangspunt van dit ambitiedocument is te waarborgen dat spelaanleidingen zoveel mogelijk worden meegenomen in de uitwerking van projecten en zo integraal onderdeel te worden van het plan. In het ambitiedocument is een speelnetwerk uitgewerkt voor de binnenstad dat ingaat op de verschillende typen van spel.

- Voor het PvE Grote Markt is vooral onderzocht welke randvoorwaarden gelden voor het mogelijk maken van spelen op en rond het plein.
- Voor de Grote Markt worden in het ambitiedocument plekken met korte en lange verblijfsspellen voorgesteld.
- Verblijfsspel kort is een plek waar ruimte is voor kortdurend verblijf, oftewel een rustmoment met een speelaanleiding, waar mogelijk in een groene omgeving.
- Verblijfsspel lang geldt voor plekken waar voor meerdere gebruiksgroepen ruimte is voor hoogwaardig verblijf, oftewel een rustmoment, een ontmoetingsfunctie, meerdere speelaanleidingen, waar mogelijk in een groene omgeving.

Uitgangspunten:

Spelen is geen op zichzelf staande functie. Spelaanleidingen zijn niet monofunctioneel, maar altijd multifunctioneel. Spelaanleidingen worden gecombineerd met andere functies als zitten, kunst of groen. Dit prikkelt de zintuigelijke beleving en de fantasie van de gebruiker. Voor speelaanleidingen zien we de volgende mogelijke varianten:

- Koppeling aan zit-objecten
- Koppeling aan kunst
- Koppeling aan water
- Koppeling aan groen
- Tijdelijk en flexibel
- Permanent en vast
- Markeringen in de vloer

- Spelaanleidingen moeten de verblijfskwaliteit voor verschillende leeftijdsgroepen en maatschappelijke achtergronden verhogen.
- Kwaliteit gaat voor kwantiteit.

- Spelen is niet leeftijdsgebonden. De nadruk ligt echter wel op kinderen.
- Er dient voldoende variëteit in spelaanleidingen te zijn om gebruikers van verschillende leeftijdsgroepen aan te spreken.
- De specifieke kenmerken van een plek worden gebruikt bij het ontwikkelen van spelaanleidingen. Elk spel is daardoor uniek en verbindt de gebruiker met de unieke context.
- De context van de plek verandert op het ritme van de dag, de week, het seizoen en het jaar.
- Inclusiviteit en toegankelijkheid zijn belangrijke aspecten bij de vormgeving van spelaanleidingen op de Grote Markt.

Opgaven ontwerp:

- Permanente en vaste spelaanleidingen worden ondergebracht in de permanente gemengde zone.
- Tijdelijke en flexibele spelaanleidingen kunnen ook worden ondergebracht in de flexibele gemengde zone en binnen het open middenplein. Het vormgeven van deze spelaanleidingen zit niet in de ontwerpopgave van de Grote Markt, maar het ontwerp van de Grote Markt moet de randvoorwaarden die deze tijdelijke spelaanleidingen stimuleren in zich hebben. Bij een leeg open middenplein zou op elk moment van de dag op een substantieel deel van deze ruimte gespeeld moeten kunnen worden.
- Op het Waagplein is aanleiding om de besloten pleinruimte in te richten met spelaanleidingen. In samenhang met de terrasoppervlakte is er verder onderzoek nodig hoe deze ruimte is in te richten.
- De betekenis en werking van de ‘Magische Cirkels’ van Johan Huizinga (Groninger en schrijver van ‘Homo Ludens’, de spelende mens) vormen de inspiratiebron voor de spelaanleidingen. Dit betekent niet dat er letterlijk cirkels zouden moeten worden toegevoegd. Binnen deze ‘cirkels’ kun je onderdeel worden van het spel.
- De 12 kwaliteitscriteria van Gehl voor een kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte gelden ook voor spelaanleidingen. Zie hoofdstuk 2.
- De plekken moeten voldoende groot zijn, in schaal met de pleinruimte.
- De plekken waar spelaanleidingen zich bevinden zijn veilig, qua fysieke inrichting, verkeersveiligheid en ook sociale veiligheid. De vormgeving van overgangen tussen de ‘cirkel’ en de ‘buitenwereld’ is hiervoor van groot belang.
- De vormgeving van de spelelementen op de Grote Markt wordt op elkaar afgestemd. De spelaanleidingen vormen geen losse elementen zonder onderling verband.
- De vormgeving van de spelaanleidingen worden ook afgestemd op de vormgeving van het overige straatmeubilair. Afwijken ervan is een bewuste keuze.
- De spelaanleidingen worden obstakelarm ingericht. Dit betekent dat het aantal noodzakelijke elementen wordt geminimaliseerd.
- Gezien de verschillende gebruikers gedurende de dag (en nacht) van de Grote Markt dienen de spelaanleidingen voldoende robuust te zijn.

7.5 VERLICHTING

Momenteel wordt gewerkt aan een verlichtingsplan voor de gehele binnenstad, waarbij naast een ‘overall’ nachtbeeld van de stad Groningen de hoofdprincipes voor de verlichting van de belangrijkste structuren, stadsruimtes en deelgebieden worden vastgelegd. Ook wordt gewerkt aan een lichtontwerp voor de Martinikerk in het kader van technische vervanging.

De Grote Markt heeft volgens de Inrichtingsleidraad ruimte een speciale status als ‘bijzondere stadsruimte’. Evenwel is het streven dat ook de verlichtingsprincipes voor de Grote Markt afgestemd worden op het gewenste totaalbeeld voor de gehele binnenstad.

Uitgangspunten:

- Het verlichtingsconcept accentueert de ambities zoals die in de Vijf hoofdambities zijn benoemd.
- Het verlichtingsconcept ondersteunt en benadrukt de dynamiek en de ruimtelijke kwaliteit van de Grote Markt als belangrijkste plein van de stad.
- Daarnaast mag het verlichtingsconcept een aanvullende kwaliteit hebben door in de donkere uren een nieuwe laag aan het plein toe te voegen die overdag niet zichtbaar is. Deze laag dient afgestemd worden op het algehele ontwerpidee.
- De invloed van een belangrijk plein als de Grote Markt reikt voorbij de pleinwanden en is in de aanliggende straten en ruimtes te ervaren.
- De verlichting wordt afgestemd op de belangrijkste gebruiker; de voetganger.
- Het verlichtingsconcept speelt in op de veranderingen van het ritme van de dag, de week, het seizoen en het jaar. Op de vooravond is het gebruik en de sfeer anders dan in de late nachtelijke uren. Ook speciale gebeurtenissen als evenementen of feestdagen kunnen om specifieke verlichtingsprincipes vragen.
- Het verlichtingsconcept moet verschillende scenario’s kunnen draaien die inspelen op het veelzijdige gebruik van het plein. Onderzocht moet worden hoe de dynamische verlichtingsinstallatie in het geval van calamiteiten een hoger verlichtingsniveau kan behalen.
- Richtlijnen voor functionele verlichting (zichtbaarheid, veiligheid, sociale veiligheid) worden gebruikt om het verlichtingsconcept te toetsen, maar vormen niet het enige doel. Het verlichten van de Grote Markt gaat over meer dan functionaliteit alleen.
- Alle gemeentelijke en private verlichtingsbronnen, zowel binnen als buiten, moeten beschouwd worden als onderdeel van één verlichtingsconcept, met als doel een samenhangend lichtbeeld.

Uitgangspunten ontwerp:

Het verlichtingsconcept verduidelijkt en versterkt de structuur en samenhang van het ruimtelijk concept. Dit betekent dat Grote Markt in de basis van gevel tot gevel als één ruimte wordt verlicht, aldus de statuur en grandeur van het plein ondersteunend. De contouren van het plein worden ook middels het verlichtingsconcept scherper gedefinieerd.

- De open pleinruimte wordt in koelere kleuren verlicht.
- De meest bijzondere panden worden aangelicht/geïllumineerd: de Martinitoren (is reeds als project opgestart), het Stadhuis en het Goudkantoor.

- De wanden, die de pleinruimte definiëren, worden in warm licht aangelicht. De gevelverlichting reageert op de gevelindeling, waarbij de begane grond anders behandeld wordt als het middendeel of de bovenkant. Afwisselingen en lichte accenten zijn mogelijk in de afzonderlijke gevelwanden om zo de eigen identiteit en interessante details van deze wanden te versterken.
- De gemengde zone wordt als bijzondere laag in het verlichtingsconcept specifiek verlicht door een integratie van verlichting met de aanwezige objecten in deze zone, zoals bijvoorbeeld de zitelementen, bomen of de waterelementen. Deze laag is in warm licht verlicht.
- Uitgangspunt is het aantal lichtmasten te minimaliseren, dit kan ook betekenen dat er vanaf de gevelwanden wordt verlicht.
- Onderzocht moet worden of de bestaande masten hergebruikt kunnen worden.
- Verblinding en sterke contrasten door direct zicht op de verlichtingsbronnen dient zo veel mogelijk te worden voorkomen. Indirect licht en strooilicht geeft een evenwichtiger en prettiger donkertebeeld.
- De verlichtingsarmaturen en -masten maken bij voorkeur deel uit van één samenhangende vormfamilie.
- Op masten kunnen ook andere functionaliteiten worden aangebracht maar ook deze dienen als een samenhangende vormfamilie ontworpen te worden.

7.6 KUNST

Om het thema kunst invulling te geven is in overleg met het CBK een opdracht verleend aan Hans van Houwelingen, beeldend kunstenaar met ruime kennis en ervaring op het gebied van inrichting van openbare ruimte. Hem is gevraagd kritisch mee te denken in het ontwerpproces en input te leveren voor het PvE; wat en hoe kan kunst een bijdrage leveren binnen de hoofdambities voor de Grote Markt. Die bijdrage concentreert zich vooral op ambitie 1, de Grote Markt als het centrale plein: hoe kunnen we uitdrukking geven aan de betekenis(sen) die horen bij de Grote Markt? De bijdrage vormt het uitgangspunt bij de keuze en vormgeving van kunst in de volgende fase van de herinrichting, die van het ontwerp.

De onderstaande teksten zijn ontleend aan zijn bijdrage:

- Op de Grote Markt moet de ziel van de stad tot uitdrukking komen. Een plein is daarom ook altijd een expressie van cultuur, die zich vooral manifesteert in evenementen, ceremonieel, architectuur en kunst.
- Nadere keuzes zijn nodig om het verleden in de herinrichting op een intelligente manier te verankeren.
- Om ertoe bij te dragen dat de vernieuwing van de Grote Markt een succes wordt is het belangrijk cultuur en kunst een kans te geven om te betekenen, om in de ziel van de stad te duiken. Betekenis moet kunnen worden gevoeld. Daarom de aanbeveling voor onderzoek naar betekenisvolle mogelijkheden van het plein. Onderzoek naar het 'ceremonieel' van de stad dat op hedendaagse wijze op de Grote Markt voelbaar moet worden.
- Ook in de toegepaste sfeer kunnen kunstenaars een rol spelen in het ontwerpproces. Straatwerk is meer dan alleen de keuze voor materiaal, kan ook inhoudelijk van betekenis zijn. Kunstenaars zijn specialist in betekenisgeving en zouden een aanvullende rol kunnen spelen bij de keuze en het ontwerp van bestrating, straatmeubilair, andere voorzieningen zoals water of speelaanleidingen en functionaliteiten, als bijvoorbeeld het duiden van gewenste fietsroutes over het plein.
- Economische criteria lijken in deze tijd meer vanzelfsprekend dan culturele. De Grote Markt verdient een visie, die oude geschiedenis en verre toekomst verbindt. Genius loci, de geest van de plek, is een van de grootste uitdagingen in het ontwerpproces. Het is een kwestie van finetunen.

7.7. Hemelwaterafvoer

De hoogte ligging en het grote verharde oppervlak op en rondom de Grote Markt en veroorzaakt wateroverlast in de flankerende gebieden bij hevige regenbuien. Onderzocht zal moeten worden of er maatregelen kunnen worden getroffen, die de afstroom regenwater kunnen vertragen of beperken. Denk hierbij ook aan de mogelijke afkoppeling van het stadhuis. Ook moet nader onderzocht worden hoe er gebruik gemaakt kan worden van bestaande regenwaterafvoer in de Sint Jansstraat.

Colofon

Herinrichting Grote Markt
Programma van Eisen

uitgave
Gemeente Groningen

tekst
projectgroep Grote Markt,
directie Stadsontwikkeling

vormgeving
studio de Ronners

drukwerk
Zalsman

referentiebeelden
historische gravures, foto’s en afbeeldingen
van voor 2000: Groninger Archieven

recente foto’s, tekeningen en impressies:
Archief Stadsontwikkeling, gemeente
Groningen

fotografie 2020: Gemeente Groningen/Pepijn
van den Broeke

Van sommige beelden bleek de herkomst niet
te achterhalen. Eventuele rechthebbenden
kunnen zich melden bij de uitgever.

Het project Herinrichting Grote Markt is
onderdeel van de aanpak Binnenstad

ruimtevoorjou.groningen.nl
jouwgrotemarkt.groningen.nl

december 2020

Gemeente Groningen

BINNENSTAD GRONINGEN
ruimte voor jou

Impressie van een mogelijk toekomstige Grote Markt (Structuurschets, oktober 2020)

De Grote Markt van Groningen staat voor een ingrijpende herinrichting. Daarmee krijgen we de kans om zijn status als belangrijkste plein van Groningen te herstellen. Door uiteenlopende veranderingen in het verleden is dit beeld allengs afgebrokkeld. Het ooit fameuze plein oogt daarom nu rommelig en mist hedendaagse verblijfskwaliteit.

In het kader van die aanstaande herinrichting heeft het college van B&W van Groningen in december 2020 het Programma van Eisen en de bijbehorende structuurschets vastgesteld. U heeft het nu voor zich.

Vanaf het moment dat de bussen niet meer over de Grote Markt rijden, kan het gehele plein opnieuw worden ingericht. Daarbij komt de voetganger op de eerste plaats, al blijft er vanzelfsprekend ook ruimte voor de fietsers. Het Programma van Eisen legt de kaders en randvoorwaarden voor de ontwerpfase vast, met veel aandacht voor cultuurhistorie, stedenbouw en verkeer. Actuele binnenstads-thema's zoals inclusiviteit, niet-commercieel zitten, vergroening, spelen en klimaat-adaptatie krijgen daarbij nadrukkelijk hun plek op de Grote Markt.

Dit Programma van Eisen is een belangrijke stap op weg naar een nieuw ingerichte Grote Markt. Nadat de gemeenteraad er begin 2021 een besluit over heeft genomen, kan op basis hiervan aansluitend een concreet ontwerp worden gemaakt. In 2022 kan de eerste schop vervolgens de grond in. Zo kan het plein in de toekomst weer die plek in de Groninger samenleving krijgen die het verdient. Geen plek om slechts van A naar B te gaan maar een place to be met veel aantrekkingskracht om elkaar te ontmoeten en fijn te verblijven. Voor jong en oud, 24/7 en álle dagen in het jaar. Jouw Grote Markt!

Gemeente Groningen